

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇEDE KARŞILIKLI
KONUŞMA BECERİSİ VE KALIP SÖZLER

BİHTER SENA ÖZCAN

İzmir
2021

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇEDE KARŞILIKLI
KONUŞMA BECERİSİ VE KALIP SÖZLER

Bihter Sena ÖZCAN

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Funda UZDU YILDIZ

İzmir
2021

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Yabancı Dil olarak Türkçede Karşılıklı Konuşma Becerisi ve Kalıp Sözler” adlı çalışmanın içerdiği fikri izinsiz başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında ve bölümlerinin yazımında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve *intihal içermediğini* beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

16/04/2021

Bihter Sena ÖZCAN

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 28/05/2021

Tez Başlığı:

Yabancı Dil Olarak Türkçede Karşılıklı Konuşma Becerisi ve Kalıp Sözler

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 99 sayfalık kısmına ilişkin, 06/05/2021 tarihinde tez danışmanım tarafından Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (Turnitin-Tez İntihal Analiz Programı) aşağıda belirtilen filtreleme tiplerinden biri (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 19'dur.

- <http://www.kutuphane.deu.edu.tr/tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/> adresindeki Tez İntihal Analiz Programı

Kullanım Kılavuzunu okudum ☒

Filtreleme Tipi 1 (Maksimum %15) ☐

- ☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- ☐ Kaynakça hariç,
- ☐ Alıntılar dâhil,
- ☐ Altı (6) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Filtreleme Tipi 2 (Maksimum %30) ☒

- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- ☒ Kaynakça dâhil,
- ☒ Alıntılar dâhil.

EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK SAYFA Çıktısı. ☒

EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) Cd içinde. ☒

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : Bihter Sena ÖZCAN
Öğrenci No : 2018950090
Anabilim Dalı : Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi
Programı : Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi
Statüsü : Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐

ÖĞRENCİ

Bihter Sena ÖZCAN

28/05/2021

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Funda UZDU YILDIZ

28/05/2021

Açıklamalar

1: Bu formu teslim etmeden önce sizden istenen bilgileri uygun kutucuğu (☐) işaretleyerek doldurunuz.

Kullanıcı şifre vb. konusunda sorun yaşanması durumunda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine (Ali Taş Tel: +90 (232) 3018026 veya ali.tas@deu.edu.tr) başvurunuz.

2: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu* formu tezin ciltlenmiş ve elektronik nüshalarının içerisinde ekler kısmında yer alır.

3: Tez savunmasında düzeltme alınması durumunda bu form güncellenerek yeniden hazırlanır.

4: Turnitin-Tez İntihal Analiz Programına yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak **tez başlığının tamamı**, Yazar Adı (author's first name) olarak **öğrencinin adı**, Yazar Soyadı (author's last name) olarak **öğrencinin soyadı** bilgisini yazınız.

TEŞEKKÜR

Akademik anlamda beni çokça beslediğini ve düşüncelerimi büyüttüğünü gördüğüm, sadece akademik anlamda değil manevi olarak da her zaman desteğini hissettiğim kıymetli hocam, sevgili danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Funda Uzdu Yıldız’a tez konumu belirlememde bana gösterdiği yol için, tezin taslak aşamasında aklımda beliren tüm soruları titizlikle yanıtladığı için, beni her zaman güler yüzüyle karşıladığı için, her anda ulaşılabilir olduğu için, en önemlisi tüm dünyanın yaşam savaşı verdiği bu zorlu günlerde tez çalışmamı dijital dünyaya uygun bir hale getirerek, çalışmanın tamamlanacağı umudunu verdiği için çok teşekkür ederim.

Araştırmanın ilk anından son anına kadar hayatımın her anında olduğu gibi elimi tutan, bana destek olan ve hep olacağını bildiğim sevgili eşim Alper ÖZCAN’a,

Sevgisini ve bana güvenini hissettiğim her daim yanımda olacaklarını bildiğim annem ve babam Zafer ve Gönül BAYINDIR, Zehra ve Mehmet ÖZCAN’a, şimdi ve sonra ellerini sıkı sıkı tutacağım kardeşlerim Naci Yağız BAYINDIR ve Ayça ÖZCAN’a,

Süreç boyunca desteğini esirgemeyen tüm sevdiklerime sonsuz teşekkür ederim.

Bihter Sena ÖZCAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	vii
ABSTRACT	viii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	5
1.2. Amaç ve Önem	5
1.3. Problem Cümlesi.....	6
1.4 Sınırlılıklar	7
1.5 Tanımlar.....	7
BÖLÜM II.....	9
KURAMSAL ÇERÇEVE / KAVRAMSAL ÇERÇEVE / İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	9
2.1 Kalıp Sözler ve İletişim.....	9
2.2 Kalıp Sözler ve Yabancı Dil Öğrenme.....	14
2.3 Konuşma Becerisi – Sözlü Anlatım ve Kalıp Sözler	21
2.4 Karşılıklı Konuşma Becerisinde Kalıp Sözlerin Önemi	24
İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR	26
BÖLÜM III	30
YÖNTEM.....	30
3.1. Araştırmanın Modeli	30
3.2. Çalışma Grubu	30
3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları	32
3.4. Verilerin Analizi.....	33
BÖLÜM IV	34
BULGULAR	34

4.1 Gönüllü Katılımcı Görüşme Formu	34
BÖLÜM V	70
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	70
KAYNAKÇA.....	73
EK 1.	76

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: *Gönüllü katılımcı formu şehir dağılımı*³¹

Tablo 2: *Gönüllü katılımcı formu yaş ortalaması*³²

Tablo 3: *Birinci soru birinci bağlam cevapları “Ali’nin bugün sınavı var. Arkadaşı Ayşe sınava girmeden önce ona ne söylesin?”*³⁵

Tablo 4: *Birinci soru ikinci bağlam cevapları “Ali’nin bugün sınavı var. Ebeveynleri sınava girmeden önce ona ne söylesin?”*³⁶

Tablo 5: *Birinci soru üçüncü bağlam cevapları “Ali’nin bugün sınavı var. Patronu sınava girmeden önce ona ne söylesin?”*³⁷

Tablo 6: *İkinci soru birinci bağlam cevapları “Elif hapşırıyor. Sınıftan bir arkadaşı ona “Çok yaşa!” diyor. Elif arkadaşına ne söylesin?”*³⁹

Tablo 7: *İkinci soru ikinci bağlam cevapları “Elif hapşırıyor. Patronu ona “Çok yaşa!” diyor. Elif patronuna ne söylesin?”*⁴⁰

Tablo 8: *Üçüncü soru birinci bağlam cevapları “Emre yaşlı teyzeye yoldan geçmesi için yardım ediyor. Yaşlı teyze, yoldan geçtikten sonra Emre’ye ne söylesin?”*⁴¹

Tablo 9: *Üçüncü soru ikinci bağlam cevapları “Emre, okula gitmek için yoldan geçmeye çalışan küçük Umut’a yardım ediyor. Umut, yoldan geçtikten sonra Emre’ye ne söylesin?”*⁴²

Tablo 10: *Dördüncü soru birinci bağlam cevapları “Arkadaşı Gizem’e kahve yapıyor. Gizem kahve içtikten sonra arkadaşına ne söylesin?”*⁴³

Tablo 11: *Dördüncü soru ikinci bağlam cevapları “Annesi Gizem’e kahve yapıyor. Gizem kahve içtikten sonra annesine ne söylesin?”*⁴⁴

Tablo 12: *Beşinci soru birinci bağlam cevapları “Ali bir lokantada garsonluk yapıyor. Müşteriler geldikten sonra Ali, onlara ne söylesin?”*⁴⁶

Tablo 13: *Beşinci soru ikinci bağlam cevapları “Ali bir lokantada garsonluk yapıyor. Ailesi, onun çalıştığı lokantaya gidiyor. Ali ailesine ne söylesin?”*⁴⁷

Tablo 14: *Altıncı soru birinci bağlam cevapları “Kaan arabasını temizliyor. Babası Kaan’ın yanına gidiyor. Kaan’a ne söylesin?”*⁴⁸

Tablo 15: *Altıncı soru ikinci bağlam cevapları “Kaan arabasını temizliyor. Arkadaşı Kaan’ın yanına gidiyor. Kaan’a ne söylesin?”*⁴⁹

Tablo 16: Yedinci soru birinci bağlam cevabları “Esra ile Ahmet evleniyor. Arkadaşları Serpil onların düğününe gidiyor. Serpil, Ahmet ile Esra’ya ne söylesin?”50

Tablo 17: Yedinci soru ikinci bağlam cevabı “Esra ile Ahmet evleniyor. Amcaları onların düğününe gidiyor. Ahmet ile Esra’ya ne söylesin?”51

Tablo 18: Sekizinci soru birinci bağlam cevabı “Aslı Ankara’ya bir akrabasının yanına gidiyor. Yola çıkmadan önce annesi Aslı’ya ne söylesin?”53

Tablo 19: Sekizinci soru ikinci bağlam cevabı “Aslı Ankara’ya bir akrabasının yanına gidiyor. Yola çıkmadan önce arkadaşı Aslı’ya ne söylesin?”54

Tablo 20: Dokuzuncu soru birinci bağlam cevabı “Elif cüzdanını kaybediyor. Arkadaşı Büşra’dan yardım istiyor; fakat Büşra ilgilenmek istemiyor. Büşra ona ne söylesin?”55

Tablo 21: Dokuzuncu soru ikinci bağlam cevabı “Elif cüzdanını kaybediyor. Annesinden yardım istiyor; fakat annesi ilgilenmek istemiyor. Büşra ona ne söylesin?”56

Tablo 22: Onuncu soru birinci bağlam cevabı “Deniz işe girmek istiyor; fakat ona uygun bir iş yok. Arkadaşı ona ne söylesin?”58

Tablo 23: Onuncu soru ikinci bağlam cevabı “Deniz işe girmek istiyor; fakat ona uygun bir iş yok. Ailesi ona ne söylesin?”60

Tablo 24: On birinci soru birinci bağlam cevabı “Mehmet’in dedesi ölüyor. Arkadaşı ona ne söylesin?”62

Tablo 25: On birinci soru ikinci bağlam cevabı “Mehmet’in dedesi ölüyor. Ailesi ona ne söylesin?”63

Tablo 26: On ikinci soru birinci bağlam cevabı “Cemal tıraş oluyor. Tıraşı bittikten sonra arkadaşının yanına gidiyor. Arkadaşı Cemal’e ne söylesin?”64

Tablo 27: On ikinci soru ikinci bağlam cevabı “Cemal tıraş oluyor. Tıraşı bittikten sonra babasının yanına gidiyor. Babası Cemal’e ne söylesin?”65

Tablo 28: Bağlamlara verilen cevaplara göre en sık kullanılan üç kalıp söz66

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Konuşucuya faydası açısından kalıp sözlerin rolleri18

ÖZET

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇEDE KARŞILIKLI KONUŞMA BECERİSİ VE KALIP SÖZLER

Dil ve kültür birlikte gelişir. Bir dili öğrenen insan, o dilin kültürünü de öğrenmiştir.

Kalıp sözler, Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Türk kültürünün ve değerlerinin yegane yansıtıcısıdır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde de detaylı bir şekilde ele alınması gereken bir konudur.

Daha çok sözlü anlatımda karşımıza çıkan kalıp sözlerin, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde konuşma becerisiyle birlikte öğrenciye verilmesi dil öğrenimi açısından daha sağlıklı olacaktır. Bu nedenle yabancı dil öğretiminde konuşma ve kalıp sözler konusu birlikte ele alınmalıdır.

Kalıp sözler, günlük kullanımda bağlamlara göre değişiklik gösterebilen sözlerdir. Bağlama ve kişiye göre değişiklik gösterebilen bu sözlerin, bu çerçeveye üzerinden öğretilmesi, farklı durum ve olaylar karşısındaki değişikliği göz önüne alınarak öğrenciye gösterilmesi gerekmektedir. Bu anlamda çalışma, bağlama ve kişilere göre değişiklik gösteren bu sözlerin, hangi durum ve kişiler karşısında nasıl kullanılması gerektiğini kazandırmayı amaçlamaktadır.

Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden tarama modeline göre yapılmıştır. Alanyazındaki çalışmalarla beraber konuşma becerisi ve kalıp sözler birlikte ele alınmış, alandaki uzman akademisyenlerle birlikte birbirinden farklı bağlam ve kişiler üzerinden araştırma soruları hazırlanmış ve çalışma sonucunda ilgili bağlam ve durumların analizleri yapılmıştır. Bundan sonraki aşamada ise 534 farklı katılımcının cevapları doğrultusunda analizler tablollaştırılmış, ortaya çıkan sonuçlar yorumlanmıştır.

Yapılan çalışmanın sonucunda kalıp sözlerin bağlam ve kişilere göre değişiklik gösterdiği belirlenmiş, öğretim kitapları, öğretim materyalleri ve ilerleyen çalışmalar için yeni öneriler getirilmiştir.

Çalışmanın bundan sonra kalıp sözler üzerine yapılacak çalışmalara yön vermesi ve kaynak oluşturması düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkçenin söz varlığı, Kalıp sözler, Konuşma becerisi.

ABSTRACT

CONVERSATION SKILLS AND FORMULAIC EXPRESSIONS IN TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Language and culture develop together. A person who learns a language has also learned the culture of that language.

Pattern words have an important place in Turkish culture. This is unique reflective of Turkish culture and values. This is an issue that needs to be analyzed in detail in teaching Turkish as a foreign language.

The pattern words that we saw more in verbal expressions that will be healthier in terms of language learning if this is given to the learner together with the speaking skill in teaching Turkish as a foreign language. That's why the topic of speech and pattern words in foreign language teaching should be analyzed together.

Pattern words are changeable according to the situation in daily use. These words, which may vary according to the situation and the person, it should be taught to the learner by paying attention. here is the purpose; It aims to gain how it should be used against which situations and people.

The study was conducted according to the scanning model, which is one of the qualitative research methods. With the studies in the literature, speaking skills and pattern words were handled together, Research questions were prepared over different contexts and people with expert academicians in the branch, and as a result of the study, the relevant contexts and situations were analyzed. In the next step, the analyzes were tabulated in line with the responses of 534 different participants, and the results were interpreted.

As a result of the study, it was determined that the pattern words differ according to the context and people, and new suggestions were made for teaching books, teaching materials and further studies.

It is thought that the study will guide and form a source for the studies to be made on the pattern words from now on.

Keywords: Turkish vocabulary, Pattern words, Skill of speaking.

BÖLÜM I

GİRİŞ

Yabancılar Türkçe öğretimi sistemli bir şekilde hayatımıza girdiğinden beri birçok öğretim tekniği ve yöntemi ile birlikte başarılı bir şekilde sürdürülmektedir. Türkiye Türkçesinin öğretimi; dil öğretimi, okuma, yazma, dinleme, konuşma becerilerinin kapsadığı dört dil becerisi esas alınarak gerçekleştirilir. Türkçe öğretiminde öğrenciye doğru bilgiyi vermek ve Türkçeyi tam anlamıyla aktarabilmek için Türkçenin söz varlığı esas alınır.

Bir dili anlayabilmek ve kavrayabilmek için o dilin söz varlığına hâkim olmak gerekir. Söz varlığı yalnızca kelimeleri, cümleleri ifade etmez. O dilin toplumunu da yansıtır. Söz varlığı o dili konuşan insanların maddi manevi kültür yansıtıcısıdır. Bir toplumun yaşam biçimini, dinsel inançlarını, kültürel öğelerini ve değerlerini ifade eder.

Türkçenin söz varlığı oldukça geniş ve zengindir. İçinde birçok dil birimi bulundurulur. Bununla doğru orantılı olarak bir dilin zenginliği ve gelişmişliği de söz varlığından anlaşılır.

Türkçenin söz varlığında önemli bir yeri olan dil birimlerinden biri de kalıp sözlerdir. Kalıp sözler, Türk kültürünün önemli bir yansıtıcısıdır. Bu yüzden Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde de önemli bir yere sahiptir.

Türkçeyi öğrenmek isteyen bir yabancıya dille hâkim olabilmesi için Türk kültürünün içinde bulunan değerleri bilmesi gerekir. Sevinç, hüzn, mutluluk, üzüntü vb. duygu durumlarında iletişimde kurtarıcı olan dil birimi kalıp sözlerdir. Türk kültüründe önemli yeri olan doğum, düğün, ölüm gibi durumlarda insanların birbirlerine söyledikleri sözler bunlara örnektir. Tüm bunlardan önce kalıp sözlerin ortaya çıkmasında dil ve dil ile kültürün bir araya geliş konuşulmalıdır. Dil ve kültür birlikte yol alarak kalıp sözlerin oluşmasına olanak tanımıştır.

Dil, insanların birbirleriyle duygularını, düşüncelerini ve fikirlerini paylaşmış oldukları seslerden örülmüş bir araçtır (Börekçi, 2009). Bu araç, iletişimseldir. Dilin, iletişim aracı olmasının yanında kültürün yansıtıcısı ve en önemli aktarıcılarında biri olma özelliği de vardır. Aksan (2007, s.64), dili “kültürün belkemiği” olarak nitelendirmiştir. Kültürün bel kemiği olarak nitelendirilen dil, içinde bulunduğu toplumu yansıtır.

Dil ve kültür birbirinden ayrı düşünülemez. Doğan Günay, dil ve kültür ilişkisi ile ilgili şunları ifade etmiştir: “Dil ile kültür birbiriyle yakından ilişkili iki kavramdır. Dil kültürle yaşar, kültür de dil ile gelişir ve birikir.”

Kültür; bir toplumun gelenek, görenek ve öz değerlerini yansıtır. Dil ise bu kültürün kuşaktan kuşağa iletilmesini sağlar. İnsan yaşamının temel taşı olan dil için Gökalp de şunları söylemiştir: “Dil, sahip olunan duygu düşüncenin kabı gibidir.” Sahip olunan duygu düşünce ise o toplumun kültürünü ifade etmektedir. Dil, kültürün taşıyıcısıdır. Kültür ise toplumu ifade eder.

Dil, konuşulduğu toplumun özelliklerini en iyi yansıtan unsurdur. Toplumun ortaya koymuş olduğu kültürel değerlerin izleri dil ile kendini gösterir. Dil, bir kültür aktarıcısı olduğu gibi kültürün sürekliliğini sağlayan en önemli vasıta (Akarsu, 1998). Bu anlamda bir toplumun dili ne kadar gelişmişse, söz varlığı da o kadar gelişmiştir düşüncesinden hareketle söz varlığını dilin beslediği söylenebilir. Söz varlığı ise içerisinde toplumun kültürel değerlerini oluşturmaktadır. Bu çerçevede dil, kültür ve toplum birbirinden ayrı düşünülemez.

“İnsan demek, dil demektir, ama dil demek de birçok bakımdan toplum demektir” (Vardar, 2001:15).

Dil öğrenimi topluma, söz varlığına ve kültürel öğelere bağlı değişiklikler göstermektedir. Dil öğreniminin farklı katmanlarının birbirlerini beslediği günümüzde kabul edilmiş bir gerçekliktir. Tek başına sözcüklerin, dilbilgisi kurallarının öğretimiyle ya da yalnızca belirli dilsel becerileri geliştirmekle dil öğrenmenin gerçekleşmediği bunların yanında iletişimsel anlamda “dili kullanabilme” becerisine de sahip olunması gerektiği açık hale gelmiştir. Burada bulunan iletişimsel anlamdaki dil kullanımı “iletişimsel yeti” kavramını karşımıza çıkarır. (Uzdu Yıldız, 2017). Bu nitelendirmeler ve kavramlar ışığında dil öğretiminde esas alınan bazı ana maddeler bulunmaktadır. Dört dil becerisi (okuma, yazma, dinleme, konuşma) üzerinden ilerlenen dil öğretimi, bu ana maddeler esas alınarak tamamlanmaktadır.

Dört dil becerisinden biri olan “konuşma becerisi” ise Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi üzerinde yapılan araştırmalar sonucu öğrencilerin zorlandıkları bir beceri olarak gözlemlenmiştir. Bu konu ile ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır. Ömer Koçer’in Yabancı Dil olarak Türkçe Öğretiminde İhtiyaç ve Durum Analizi isimli yapmış olduğu çalışmada öğrencilerden aldığı bilgiler doğrultusunda konuşma becerisi, zorlandıkları bir alan olarak saptanmıştır. Öğrencilerin bir kısmı Türkçede söylemek istediği bir şeyi en iyi nasıl söyleyeceğini bulmakta zorluk yaşıyorum başlığını onaylamış, bir kısmı da sözlü iletişimde sıkıntılar yaşadığı dile getirmiştir. Araştırmaya göre, öğrencilerin geliştirmek istedikleri becerilerin içinde bir konuşma içerisindeki vurgu ve tonlamaları anlama, resmi bir konuşma

veya sunum yapma gibi başlıklarının olduğu görülmüştür. Bu örnekte olduğu gibi yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde konuşma becerisi ile ilgili kaynak gösterebileceğimiz birçok çalışma yapılmıştır.

Göçer A. (2015) “Yabancı Dil olarak Türkçe Öğretiminde Konuşma Becerisinin Gelişim Durumlarının Belirlenmesi” isimli çalışmada Türkçe öğrenen yabancıların konuşma becerisini kazanmaları ve hedef dili etkin bir şekilde konuşabilme yeterliliklerinin önemi üzerinde durmaktadır. Çalışmada, konuşma becerisinin etkili bir şekilde kullanabilme yeterliliklerinin belirlenmesinde başvurulabilecek araçları incelemektedir.

Ali Göçer, yine 2015 yılında “Türkçenin Yabancı Dil olarak Öğretiminde Konuşma Becerisinin Kazandırılması” isimli çalışmada Türkçeyi öğrenen yabancıların konuşma becerisini kazanmaları ve etkili bir şekilde kullanabilmeleri için gerçekleştirilebilecek etkinlik ve uygulamalara işaret etmektedir.

Boylu E., ve Çangal Ö., (2015) yaptığı “Yabancı Dil olarak Türkçe Öğrenen Bosna-Hersekli Öğrencilerin Konuşma Kaygılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” isimli çalışmada Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin konuşma kaygıları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Çalışmada öğrencilerin Türkçe konuşurken belli bir oranda kaygı duydukları belirlenmiş, bu oranlar yorumlanmıştır.

Şen Ü., Boylu E. tarafından 2015 yılında yapılan “Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenen İranlı Öğrencilerin Konuşma Kaygılarının Değerlendirilmesi” isimli çalışmada Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen İranlı öğrencilerin konuşma kaygıları değerlendirilmiş, çalışmada Türkçe konuşma kaygı düzeylerinin ana dili Türkçe olan biriyle günlük konuşma sıklığı değişkenine göre istatistikî olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlemlenmiştir.

Sürekli gelişime açık bir alan olan konuşma becerisi, toplum ve kültürle birlikte değişim halindedir. Kültür, o dili anlayabilmek ve doğru kullanabilmek için önemlidir. Bu yüzden dil öğretimindeki önemli unsurlardan bir başkası da öğretilen dilin kültürünü öğrenciye kazandırmaktır.

Bir dilin kültürü o dilin söz varlığından anlaşılır. Türkçenin söz varlığından Türk kültürü ile ilgili birçok bilgi edinmek mümkündür. Bu anlamda Chomsky de dilin sosyal faktörlerden bağımsız olarak kullanılamayacağı iddiasını ve dil ediniminde toplumdilbilimsel faktörlerin yani bağlama uygun dil kullanımı bilgisine de ihtiyaç olduğu fikrini ortaya atmıştır. (Uzdu Yıldız, 2017). Buna bağlı olarak dil kullanımı, toplumun sosyokültürel yapısını da

göstermektedir. Chomsky'nin ortaya atmış olduğu fikre göre bağlama uygun dil kullanımı o dilin söz varlığını göstermektedir. Böylece dil, sosyal yapı, kültürel öğeler, gelenek ve toplum ortaklaşa bir bağlam üzerinde kendilerini göstermiş olur.

Bir dilin söz varlığı ne kadar geniş ise kültürü de o kadar gelişmiş demektir. Türkçenin söz varlığında yer alan ve Türk kültürünü yansıtan en önemli dil birimlerinden biri kalıp sözlerdir. Kalıp sözler, anadil konuşucuları tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Anadilde sıklıkla kullanılan bu sözler dil öğreniminde de önemli bir yer taşımaktadır. Kalıp sözlerin hem sosyal etkileşim işlevlerinde hem de konuşucu açısından faydalarında belirtildiği gibi söylemi şekillendiren düzenleyici bir etkisi vardır. Bu etkiler iletişimsel ve sosyokültürel faktörlerle de doğrudan ilişki gösterir. Bu bakımdan Türkçeyi yabancı bir dil olarak öğrenen bireyin kalıp sözleri konuşma sırasında kullanması, onun Türk kültürüne uyum sağladığını ve konuşmasına akıcılık kazandırdığını ifade eder.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde iletişimin oluşmasında kalıp sözlerin etkisi diğer pek çok dilde olduğu gibi büyük önem taşır. Bu anlamda “Celce-Mucia (2008, s.48) kalıp sözlerin önemini Hunston (2002)'den yaptığı “Akıcı olarak konuşabilen bir dil konuşucusu dilsel bilgisini kullanabildiği kadar hedef dile ilişkin kalıp söz bilgisini de sistematik olarak kullanmaktadır.” şeklindeki alıntıyla vurgulamaktadır” (Akt. Uzdu Yıldız, 2007:132).

Tüm araştırmalar göz önüne alındığında daha çok günlük hayatta kullandığımız kalıp sözler, sözlü iletişimde görülmektedir. Sözlü iletişimde görülen kalıp sözler, bağlama ve kişiye göre değişiklik göstermektedir. Her kişi aynı olayı farklı kalıp söz şekilleriyle yorumlayabilir. Anlaşıldığı üzere kalıp sözler değişkenlidir. Türk kültürünün içinde bölgeden bölgeye, kişiden kişiye bile değişiklik gösterebilen bu sözler, kültürü şeffaf bir şekilde yansıtmaktadır. Bu anlamda kalıp sözlerin bağlama ve kişilere göre incelenmesi ve kalıp sözlerin duruma göre geliştirilecek yönde oluşturulması öğretimi daha etkili hale getirecektir.

Bu çalışmada dört dil becerisinin içinde yer alan konuşma becerisinin kalıp sözler ile ilişkisi değerlendirilecektir. Bağlama ve kişiye göre değişiklik gösterebilen kalıp sözler tespit edilecek, ardından yabancı dil olarak Türkçe öğretimi setlerine konuşma becerisinde etkili olabilecek farklı bağlamlar üzerinden belirli kalıp sözlerin kullanılmasına yönelik öğreticilere öneri sunulacaktır.

1.1. Problem Durumu

Türkçede söz varlığının içinde yer alan ve hayatın her alanında karşımıza çıkan yapılardan biri kalıp sözlerdir. Kalıp sözler, günlük hayatımızda sıkça kullandığımız yapılar olduğu için dil öğretiminde önemli bir nokta olarak görülür. Bu yapıları öğrencilere öğretmek iletişimde kendilerini daha rahat ifade etme olanağı sunacaktır. Dolayısıyla günlük hayatımızda kullandığımız bu yapılar konuşma becerisini de desteklemektedir. Bu becerileri geliştirmek ve öğrencileri, konuşma becerisi alanında güçlendirmek amacıyla çeşitli çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Kalıp sözler, kişiye ve bağlamlara göre değişiklik gösterebilir. Her kişi ve bölgede farklılık gösteren kalıp sözler, günlük hayatta kullandığımız birçok söylemde aynı şekilde karşımıza çıkmayabilir.

Bu çalışmada, hayatımızın büyük bir kısmını kaplayan kalıp sözleri, karşılıklı konuşmalarda farklı bağlam ve durumlarda kullanmayı tercih eden anadil konuşucuları esas alınmıştır. Çalışma, dil öğretiminin bu bağlamda nasıl değerlendirilip geliştirilebileceği konusunu ele almaktadır. Kalıp sözlerin farklı bağlam ve durumlarda kullanılması halinde, oluşan seçenekleri göz önüne alarak yabancı dil olarak Türkçe öğretimine yeni bir öneri sunmak için yapılmaktadır.

1.2. Amaç ve Önem

Araştırmanın amacı, yabancı dil olarak Türkçede karşılıklı konuşma becerileri bağlamında kalıp sözleri incelemektir. Bu inceleme yapılırken Türkçe anadil konuşucularının farklı bağlam ve durumlarda kullanmayı tercih ettikleri kalıp yapıların belirlenmesi de amaçlanmaktadır. Çalışma yapılmadan önce karşılıklı konuşma sırasında her duruma aynı kalıp sözlerin kullanılmadığı belirlenmiştir. Örneğin sınava girecek birine arkadaşı *“Başarılar”* derken ailesi ya da başka bir büyüğünün *“Allah zihin açıklığı versin”*, aynı kişiye başka bir arkadaşının da *“Kolay gelsin”* dediği görülmüştür. Bu durumlar göz önüne alındığında konuşucularının arasındaki konum farkı ve samimiyet durumları kalıp sözlerin kullanımını değiştirmektedir. Çalışma, bu betimlemeyi yapmayı amaçlamaktadır.

Yabancı dil öğretiminde dile ait sosyal yaşantılar, aile yapıları, insan ilişkileri, gelenek ve görenekler toplumsal bağları kuran etmenler esas alınmalıdır. Böylece yabancı dili öğrenen birey, öğrendiği dilin kültürü ile kaynaştırılmalıdır. Günlük konuşma diyaloglarında öğrencilere, alış-veriş, selamlaşma, toplu yaşantılarda karşılaşılabilecek durumlar hakkında bilgiler verilmelidir (Eryaman ve Kana, 2014, s. 218). Kalıp sözler kültürün bir parçası, daha

doğrusu bir söylem biçimidir. Bu yönüyle hem biçim hem de o biçimi oluşturan bağlam, bir başka deyişle yansıttığı zihniyet açısından iletişimin de kültürel boyutuna katkı sağlar. Bu nedenle toplumsal bağlamın biçimlendirdiği günlük dilde iletişimin büyük bölümü kalıp sözler aracılığıyla gerçekleşir. Dolayısıyla bir dili yabancı dil olarak öğrenmek, o dilin söz varlığını ezberlemek değil; o toplumun oluşturduğu kültürel biçimleri, kültürel davranış kodları olarak çözümleyebilme becerisi kazanmak demektir. Bu durumda yabancı dil öğretiminde kalıp sözlerle özel bir yer ayırmak gerekir (Gökdayı, 2011, s. 135).

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kalıp sözlerle yer verilmektedir ancak hangi durumda hangisinin kullanılacağı konusu bağlama göre değişiklik gösterdiğinden kaynak kitaplardaki metinlerin konularının el verdiği ölçüde yer bulmaktadır. Üzerinde durduğumuz bu çalışma ile anadil konuşucularından toplanacak veri ile gerçek kullanım durumları betimlenmiş olacak ve bu bilgiler yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılabilecektir. Kalıp sözler ile ilgili çalışmalara bakıldığında neredeyse tamamının yazılı metinler olduğu görülmektedir. Halbuki kalıp sözler sözlü dile ait kullanımlardır. Dolayısıyla sözlü dil verisinden kaynak alınarak alınan bilgilerin dil öğretimine yansıtılması dil kullanımının gerçekliğini de artıracak bir durumdur. Bu yüzden yabancı dil öğretiminde kalıp sözler konusunun yabancı öğrencilere aktarılması bağlama göre gerçekleşmelidir. Çalışmada Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde doğrudan ve açık bir şekilde kültürü aktarması, Türk kültürü ile ilgili bilgilerin vurgulanması hedeflenirken kalıp sözlerin bağlamlara göre farklılık göstermesi durumu da esas alınarak alana yeni bir öneri sunulacaktır. Dilbilgisi öğretiminde önemli yer tutan kalıp sözler, dili içselleştirmenin ve kolaylaştırmanın yanı sıra iletişimde de kendini daha rahat ifade etme olanağı sağlamaktadır. Çalışmanın, günlük yaşamda sıkça kullanılan bu yapıların bağlamlara göre incelenmesi hedeflenmektedir.

Çalışmanın Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında ileride yapılacak çalışmalara fikir vermesi, önemli bir kaynak olabilmesi ve yabancılara Türkçe öğretimi alanı için yeni bir öneri niteliğinde olması beklenmektedir.

1.3. Problem Cümlesi

Çalışmanın temel sorusu “Türkçe anadil konuşucularının kullandıkları kalıp sözler farklı dil kullanıcılarına göre değişiklik göstermekte midir?” şeklinde ifade edilebilir. Bu temel soruya bağlı olarak yabancı dil olarak Türkçe öğretimindeki kalıp sözlerle ilgili bilinmesi gereken farklılıkların neler olduğu sorusu üzerine çalışma şekillendirilmiştir.

1.4 Sınırlılıklar

Bu çalışmanın iki yönlü bir sınırlılığı bulunmaktadır. Birincisi ulaşılabilen katılımcı grubudur. Bu bağlamda Kalıp Sözler Gönüllü Katılımcı Formu ile katılım sağlayan 534 kişi, çalışmanın veri kaynağını oluşturmaktadır. Katılımcılar Türkiye'nin her bölgesinden ve her yaş grubundan oluşmaktadır. İkincisi ise katılımcılara sunulan bağlamlardır. Uzman görüşü ile belirlenen bağlamlar bir sınırlılık oluşturmaktadır. Çalışmada belirlenen on iki farklı bağlam esas alınmıştır. Çalışmanın bulguları, katılımcıların tercih etmiş olduğu kalıp sözlerden oluşmaktadır.

1.5 Tanımlar

Kalıp Sözler: Söz varlığında tek başına kullanılan sözcüklerin yanı sıra bir araya gelerek yeni bir anlam ve kullanım alanı yaratan sözcük gruplarının oluşturduğu kalıplaşmış ifadeler yer almaktadır. “Kalıplaşma (configurationality) sözdizim genel anlamda, bir ögenin belirli bir konumda (veya biçimde) bulunmasının, bir başka ögenin bulunmasına ya da belirli bir biçimde olmasına dayanması olarak tanımlanmaktadır (Demir ve Yıldız, 2016).

Önceden belirli bir biçime girip hafızada öylece saklanan, söyleneceği sırada yeniden üretilmeyip olduğu gibi hatırlanarak ve eğer gerekiyorsa bazı ekleme ve çıkarmalar yapılarak kullanılan, tek bir sözcükten, ardışık veya aralı sözcüklerden oluşabilen, belirli durumlarda toplumun benimsediği sözleri sunarak iletişimin kurulmasına veya devamına yardım eden ve kullanım yerleri çok sınırlı olan kalıplaşmış dil birimleridir” (Gökdayı, 2008: 106).

Sözvarlığı içinde yer alan bu öğeler, bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması adet olan birtakım sözlerdir (Aksan, 2006: 34).

Kalıp sözler, belli durumlarda söylenmesi gelenek olmuş klişe sözlerdir (Güzel ve Barın, 2013: 132).

Kalıp sözler veya ilişki sözleri adı verilen dil öğeleri tıpkı deyimler ve atasözleri gibi, toplumun kültürünü, inançlarını, insan ilişkilerindeki ayrıntıları, gelenek ve görenekleri yansıtan sözlerdir (Erol, 2007: 1).

Kişiler arası iletişimde alışkanlık halinde kullanılan, dilin toplumsal kullanımına göre farklılık gösterebilen ve ait olduğu toplumun, kültürel yapısını, dünya görüşünü ve fertlerinin birbirlerine karşı olan tavırlarını sergileyen bazı kalıp sözler vardır (Canbulat ve Dilekçi, 2013: 219).

Dil: Belli bir insan topluluğuna özgü, çift eklemli sesli göstergeler dizgesidir (Vardar,2017).

Dil insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine ait kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış, bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir (Ergin, 1984)

Kültür: Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Türkçe sözlüğe göre:

1. Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içerisinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada sonraki nesillere kullanılan insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin.
2. Bir topluma ve halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü.
3. Muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi.
4. Bireyin kazandığı bilgi.
5. Tarım
6. biy. Uygun biyolojik şartlarda bir mikrop türünü üretme (TDK, 2011)

Yabancı Dil Öğretimi: Yabancı dil öğretimi kişiye belirli bir amaç için anadili dışında herhangi bir dili kullanmada yeterlilik kazandırma etkinliklerinin tümüdür (Şahin, 2007).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE / KAVRAMSAL ÇERÇEVE / İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Kalıp Sözler ve İletişim

Bir toplumun özellikleri o toplumun kültüründen anlaşılır. Her toplum kendine özgü kültürel öğeler taşır. Bu kültürel taşlardan biri ise kalıp sözlerdir. Kalıp sözler, belli durum ve bağlamlarda kullanılır. Bu bağlamlar ise toplumun kültürel öğelerine göre değişiklik gösterir. Şimdiye kadar kalıp sözlerle ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır.

‘Kalıp sözler’ için (Aksan, 1996: 34; Gökdayı, 2008) ‘ilişki sözleri’ (Aksan, 1996: 34) ‘iletişimsel sözler’ (Toklu, 2003: 109) ‘sözeylem’ (Kılıç, 2002: 94) ‘söz edimi’ (Searle, 1996: 52) kültür birim (Kula, 1996: 46) terimleri kullanılmaktadır.

Aksan, Avrupa Konseyi’nin bir dilin toplumsal-kültürel kullanımıyla ilgili bu gibi öğelere, yabancı dil öğretiminde kılavuz niteliği taşıyan ve değişik dillerde ‘eşik’ anlamına gelen bir adla yayımlandığı kitapta önemli bir yer verdiğini de belirtmiştir.

Ünsal’a göre ise kalıp sözler, 1950’li yıllarda Austin, Grice ve daha sonra Searle gibi dilbilimcilerle başlayan bir dil felsefesi kuramı olan söz edimi (actes de langage) kuramının bir parçası ve insanın dille gerçekleştirdiği iletişimin en küçük birimleridir.

Özetle kalıp sözler dilbilimcilere göre iletişim en küçük yapı taşı olan kalıp sözler Türk dili için önemli bir temel oluşturur. Bu temel dil içi ve dil dışı birçok unsura kaynaklık eder.

Türk Dil Kurumunun yayınlarına göre; duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, iletişim anlamalarını taşıyan iletişim, günlük hayatımızda sürekli içinde olduğumuz bir durumdur. Bu durum ve bağlamlarda kullandığımız kelimeler ise iletişimi güçlendiren kalıp sözlerdir.

Kalıp sözler ile ilgili belirtilen tüm bu tanımlar için ulaşılabilecek ortak kanı şöyledir: Kalıp sözler iletişimin yegâne aracı ve kültür aktarımında önemli bir parçadır. Kalıp sözler durumları ifade etme, duyguları gösterme anlamında hayatımızı kolaylaştıracak bir yere sahiptir. Günlük hayatın içindeki iletişimsel boşlukları doldurur, söylemleri tamamlar. Örneğin Gökdayı kalıp sözlerin hayatımızdaki yerini şu şekilde ifade etmiştir: Söz varlığında selamlaşırken, yemek yerken, sevincimizi ya da üzüntümüzü belirtirken, birisini kutlarken, görüştüğümüz kişiden ayrılırken, vb. iletişim durumlarında söylemeyi âdet edindiğimiz kalıp sözlerdir.

Kullandığımız kalıp sözler, iletişimi güçlendiren önemli unsurlardır. Gökdayı, günlük hayatımızda kullandığımız ve iletişimimizi güçlendiren kalıp sözlere şu şekilde örnekleme getirmiştir: Sabahleyin gördüğümüz kişilere *Günaydın*, gün boyu karşılaştığımız tanıdıklara *Merhaba* der, gerçek durumları merak etmesek bile *Nasılsın(ız)?* diye hal hatır sorarız. Yemek yerken gördüğümüz kişilere *Afiyet olsun*, yemeği yapana da *El(leri)ine sağlık* demeden edemeyiz. Telefon çaldığında ilk olarak genellikle *Alo* ve *Efendimden* birisini söyleriz. Yaptığı işte başarılı olan meslektaşımızı *Tebrik ederim* ile kutlarken *Bravo* diyerek coşkumuzu gösteririz. Bir kişi bizim yararımıza bir şey yaptığında çoğunlukla *Teşekkür ederim*, *Sağ ol* diye minnettarlığımızı bildirir; kazayla birisine çarptığımızda veya birisinin ayağına bastığımızda üzüntümüzü *Özür dilerim*, *Affedersin(iz)*, *Kusura bakma(yın)* ile dile getiririz. Yeni doğan bebeğe *Allah analı babalı büyütsün*, evlenen çifte *Allah bir yastıkta kocatsın*, bir yakını vefat edene *Başın(ız) sağ olsun* gibi sözler söylemeyi boynumuzun borcu gibi görürüz. Eğer birisiyle içki içiyorsak kadehlerimizi *Şerefe*, *Sağlığın(ız)a* diyerek tokuştururuz. Yeni ev almış birisini ziyarete gittiğimizde *Hayırlı olsun*, *Güle güle oturun* gibi sözler ağızımızdan çıkmazsa eksik bir şeyler hissederiz. Birisiyle görüştüktan sonra ayrılırken *Görüşürüz*, *Allah'a ısmarladık*, *Hoşça kal*, *İyi günler*, *İyi geceler*, *İyi akşamlar* gibi sözlerden birisini seçeriz.

Günlük hayatımızda birçok alanda kullandığımız kalıp sözler kişilerarası iletişimde bize oldukça büyük bir kolaylık sağlamaktadır. İletişimin temel noktalarından biri olan bu sözleri kullanmadığımız tek bir gün dahi yoktur. Bu yüzden Gökdayı, yaşam ortamlarında yaygın bir şekilde karşılaştığımız bu sözlerin, yazılı ve sözlü iletişim durumlarında birçok işlevi yerine getirdiğini belirtmektedir. Doğum, ölüm, evlenme, ayrılık, kavuşma gibi belirli anlarda ve olaylarda, duygularımızı dile getirmek için genelde kalıp sözlerden yararlanırız. Kalıp sözler kişiler arası iletişim kurma, devam ettirme, özetleme, açıklama, konuşma sırasını değiştirme ya da konuşmayı sona erdirmeye amacıyla da kullanılır.

Türk kültüründe kişilerarası iletişim önemlidir. Güçlü bir iletişim kurmanın yollarından biri karşıdaki kişiyi önemseyişimizi hissettirmektir. Kalıp sözler içerisinde çokça tebrik, teşekkür, iyi dilek, memnuniyet içeren yapı bulunmaktadır. Örneğin hapşırın bir birey için 'Çok yaşa', 'İyi Yaşa' gibi iyi dileklerde bulunulur. Hapşırın kişi ise bu iyi dilekleri ileten bireye 'Sen de gör', 'Hep beraber' gibi temennilerini aynı niyetle dile getirir. Böylece karşılıklı iletişim kuran bu kişiler, yaşadıkları durum karşısında kullandıkları kalıp sözleri güzel temenniler ile ifade ederek iletişimi güçlendirmiş olur.

Bazı durumlarda, kalıp sözler dışında bir söz söylemek kültürel olarak uygun olmayabilir. Söz gelimi, hapşırın birisi kendisine 'Çok yaşa' veya 'İyi yaşa' denilmesini bekler. Yine, bir

yakını ölen kişiye taziyede bulunurken söylenebilecek en uygun söz Başın(ız) sağ olsunur. Bu sözler, bir şey söylemenin zaruret haline geldiği böyle durumlarda, doğru ve yerinde olan sözü söyleme imkanını vererek, konuşanların birbirlerini rahatlıkla anlamalarına ve aralarında uyumlu bir iletişim kurmalarına yardımcı olur (Tannen vd., 1981: 38). Bu sebeple kalıp sözler öğrenme gerektiren bir yapıya sahiptir. Günlük hayat içerisinde hangi kalıp sözün nerede kullanılacağını bilmek, kültürü öğrenmeyi gerektirir. Bu çalışmada esas olan da bağlamlara ve kişilere göre değişen kalıp sözler için öğretimde yeni bir öneri getirmektir.

Tüm kalıp söz yapıları kişilere ve bağlamlara göre değişir. Kalıp sözleri söz varlığındaki diğer unsurlardan ayırt edebilecek en önemli ölçüt bağlamdır.

Briggs ve Kılıç’a göre; dil içi ve dil dışı olarak ikiye ayrılan bağlam, iletişim durumunda mevcut olan dilbilgisel, fiziksel, sosyal ve psikolojik her şey olarak algılanabilir (Akt. Gökdayı, 2011).

Dil içi bağlam, “bir dil birimini çevreleyen, ondan önce ya da sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim ya da birimler bütünü”dür (Vardar, 1998: 34). Bağlamın bu türü, dilbilgisel ve sözdizimsel ilişkilere bağlı olarak ortaya çıkar. Buna karşılık, dil dışı bağlam ise, bir dil biriminin kullanıldığı “duruma, konuşucu ve dinleyicinin dil dışı toplumsal, ekinse ve ruhsal nitelikli deneyim ve bilgisine ilişki verilerin tümü” şeklinde anlaşılmaktadır (Vardar, 1998: 34). Bu bağlam, dilin kendisiyle değil dil dışı etkenlerle ilgilidir. Her iki bağlam da birlikte ve/veya ayrı ayrı dilin kullanılmasını sınırlandırır ve yönlendirir.

Bağlamlara göre kullanılan kalıp sözler duygu durumlarına, yaşanan kültürel durumlara ve toplumsal olaylara göre değişiklik gösterir. Kullanımını dış bağlamın yönlendirdiği bu gruptaki sözler, üç alt başlık altında sınıflanabilir. Gökdayı bu sınıflandırmayı şu şekilde yapmaktadır:

Üzüntü veya strese neden olan olaylarda söylenenler: Bu sözler, tehdit içeren veya baş edilemez görünen durumlar üzerinde teselli edici bir kontrol oluşturma amacını güderler. Sağlıkla ilgili *Helal olsun, Geçmiş olsun* örnekleri verilebilir. Herhangi bir kayıp durumunda söylenen sözler, ayrılık ve ölüm üzerinedir. Ayrılık sırasında, *Allah kavuştursun, İyi yolculuklar, Sağ salim git, Hoşça kal(ın), Allah'a ısmarladık*, vb. sözler söylenebilir. Buna karşın, Başın(ız) sağ olsun, Ölenle ölünmez, Allah kalanlara sabır versin, vb., bir yakını ölen kişiye söylenebilecek kalıp sözlerdir. Bu paragrafta karşımıza çıkan kalıp sözler, acı ve zor durumlar karşısında karşıdaki kişi ile iletişimi kolaylaştıracak niteliktedir.

Mutluluk veren olaylarda söylenenler: Bu gruba giren sözler, kişinin sevincini, talihini, mutluluğunu ortaya koyma ve bu durumun devamını dileme işlevi görür. Bu tür sözler de yine önemli günlerde ve kazanımlarda söylenenler olmak üzere ikiye ayrılabilir. Önemli günlerde söylenen kalıp sözler, *Doğum günün kutlu olsun, Mutlu yıllar, Bayramınız kutlu olsun, Allah mesut etsin*, vb.dir. Kazanımlar, kavuşma ve yeni mal edinme durumlarında ortaya çıkar. Kavuşma sırasında, *Gözün(üz) aydın, Hoş geldiniz sefalar getirdiniz, Hoş bulduk*, vb. sözler duyulurken, yeni mal edinildiğinde söylenen sözler, *Güle güle giy, Sirtında eskisin, Hayırlı olsun, Güle güle oturun*, vb.dir.

Yakın ilişki kurmak istenilen durumlarda söylenenler: Bu sözlerle, yakınlık kurma ve samimiyeti artırmanın istenildiği durumlarda karşılaşılır. İki alt grupta incelemek mümkündür. Her iki durumda da samimi bir ilişki kurmak veya kurulmuş bir ilişkiyi ilerletmek amaçlanmaktadır. Bu amaçla, karşısındakiyle içten bir ilişki kurmak isteyen kişi, kendisini daha aşağı bir konumda göstermek isteyip, *Buyurun, Efendim, Estağfurullah, Teveccüh gösteriyorsunuz*, vb. sözler söyleyebilir. Aynı amaçla, karşıdaki kişi yüceltilmek istendiğinde *Sizden iyi olmasın, Sözüm meclisten dışarı*, vb. bir söz söylenebilir.

İlk gruptaki kalıp sözlerin söylenmesi için mutlaka bir durumun oluşması, bir olayın meydana gelmesi gerekirken, ikinci grupta toplanabilecek olan sözlerin kullanımı için böyle bir zorunluluk yoktur. Konuşmanın akışı içinde daha önce söylenen bir söze, bir düşünceye karşılık olarak, onun devamı niteliğinde veya daha sonra iletilecek olan sözlerden, düşüncelerden önce kullanılabilirler. Bu tür sözler, çoğunlukla insanlar hakkında olumlu düşünceler içeren, onların iyiliğini isteyen (*Maşallah, Allah muhtaç etmesin, Allah daim etsin, Allah mesut etsin*, vb.), kötülükleri defetmeye çalışan (*Hayrolsun, Allah korusun, Hafazanallah, Allah esirgesin, Allah dert göstermesin*, vb.), ve insanların birçok durum karşısındaki güçsüzlüğünün ve çaresizliğinin doğurabileceği olumsuz sonuçları, Tanrı'ya ve sözcüklerin gücüne dayanarak değiştirmeyi amaçlayan (*İnşallah, Ağzını hayra aç, Allah sonunu hayretsin, Allah şifalar versin, Allah elden ayaktan düşürmesin*, vb.) sözlerdir. Söz gelimi, *Allah muhtaç etmesin*, bir kişinin her zaman kendi kendine yeterli olabilmesini, dolayısıyla o kişinin maddi ve manevi iyiliğini dileyen bir sözdür. Burada, konuşan kişi, söylediği kalıp sözlerle muhtemel bir olumsuzluğun önüne geçmeye çalışmaktadır. Bunların yanında bir de karşılıklı olarak kullanılan kalıp sözler vardır. Bu ikili sözlerden birisi söylendiğinde, diğerinin söylenmesi de zorunlu hale gelir. Söz gelimi, bir yere yeni gelen kişiye söylenen *Hoş geldin(iz)* sözünden sonra karşılık olarak *Hoş bulduk/gördük* veya cenaze namazında imamın *Merhumu nasıl bilirdiniz?* sözünden sonra *İyi bilirdik* kalıp sözünü

kullanmak bir zorunluluktur. Bu zorunluluk, bağlamdan ve dil kullanımını düzenleyen toplumsal kurallardan kaynaklanmaktadır. Bağlamla ilişkisi değerlendirildiğinde, kalıp sözlerin kullanımının çoğunlukla bağlam tarafından sınırlandırıldığı ve yönlendirildiği görülmektedir. Özellikle dış bağlamın etkisi daha belirgindir. Belirli kalıp sözler, sadece belirli durumlarda kullanılabilir. Söz gelimi, *Sıhhatler olsun* yalnızca banyo yapmış veya saç tıraşı olmuş bir kişiye söylenebilir. Kalıp sözlerin bir kısmı da iletişimde bulunan kişilerin isteğine bağlı olarak kullanılabilir (Gökdayı, 2008: 104).

Çalışmanın bu kısmında iletişimde kalıp sözlerin yeri anlatılmaktadır. Kalıp sözlerin Türk dilindeki ve kültüründeki öneminden bahsedilmiştir. Günlük hayatın içinde kullandığımız kalıp sözlerin bağlamlara göre örnekleri verilmiştir. Bağlamlara göre değişen kalıp sözlerin kullanım alanlarına yer verilmiştir.

2.2 Kalıp Sözcükler ve Yabancı Dil Öğrenme

Dil öğrenimini tam anlamıyla gerçekleştirebilmek için o dilin seslerini, yapısını ve kurallarının öğrenmenin yanında kültürünü de bilmek gerekir. Kültür, dili yansıtan en önemli etkidir. Bir dilin kültürü ne kadar gelişmiş ise söz varlığı da o kadar gelişmiş demektir. Dilin, söz varlığına hakim olmak ise dil öğretiminde önemli sonuçlar doğurur.

Yabancı dil öğretiminde kültürün önemi ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Melek Alpar, Yabancı Dil Öğretiminde Kültürel Unsurların Önemi isimli çalışmasında dil öğretimin kültür aktarımı olduğunu, toplumun dili ile kültürel unsurların birbirlerine bağlı parçaları barındırdığını ve bu nedenle eğitimcilerin sadece dil öğretmeyi amaçlamaması gerektiğini, dilin yanında kültürel unsurlarında öğrenciye verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Alpar, yabancı dil öğretiminde kültür ile ilgili şunları söylemiştir: “Hedef dilde anlatmak istediğimiz duygu ve düşünceler, dilin kurallarının öğretimi dışında sosyo-kültürel yapıların öğretimini de zorunlu kılmaktadır. Bir yabancı dilin öğretiminde hedef dilin kültürünün öğretilmesi, hem öğrencinin daha iyi öğrenmesini sağlayacak hem de öğrenciye evrensel değerler süzgecinden geçmiş bir dünya görüşü kazandıracaktır.”

Nur Nacar Logie ise Yabancı Dil Öğretiminde Kültürel Becerilerinin Oluşturulmasının Önemi ve Budunbilimsel Boyut isimli çalışmasında dil öğretimi ve kültürün ayrı tutulamayacağını şu sözlerle savunur: “Yabancı dil öğretiminde en önemli hedeflerden biri olan iletişimsel becerinin kazandırılması ancak dilsel becerilere kültürel becerilerin eklenmesi ile gerçekleşir. Çünkü iletişimsel boyutta bireysel ve toplumsal tutum ve davranışları, birbirinden farklı sosyal, ekonomik, idari sistemleri anlayıp yorumlayabilmek dilsel becerinin edimini bütünleyecek bir becerinin oluşturulmasını gerektirir.”

Dil öğretiminde, dil ve kültür ayrı tutulamaz. Kültür ve dil birbirini besleyen, birlikte büyüyen ve toplumu temsil eden unsurlardır.

Türkçenin söz varlığında önemli bir yere sahip olan ve kültürünü yansıtan önemli dil birimlerinden biri kalıp sözcüklerdir. Kalıp sözcüklerin öğretimi, Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde önemli bir yere sahiptir. Hemen hemen her gün dilimizde olan bu sözcükler, dil öğretiminin olmazsa olmazıdır. Bu konu ile ilgili birçok çalışma yapılmaktadır. Bu çalışmaların birinde Hürriyet Gökdayı yabancı dil öğrenme ve kalıp söz ilişkisinden şu şekilde bahsetmektedir: “İnsanlar yeni yerler görmek, başka insanları, toplumları ve kültürleri tanımak, bilinen kavramlara ve düşüncelere farklı bakış açılarından bakabilmek, iş bulmak,

öğrenim görmek gibi nedenlerle yabancı dil öğrenir. Bunların yanında yabancı bir dil öğrenmenin asıl amacının öğrenilen dille sözlü ve yazılı iletişim kurmak olduğu söylenebilir. Böyle bir iletişim, yalnızca hedef dilin dil bilgisi kurallarını, söz varlığını öğretmekle ve dil bilgisine uygun cümleler kurmakla gerçekleştirilemez. Çünkü iletişim sırasında dilin dil bilgisine uygunluğu ve kabul edilebilirliğinin yanında toplumsal kurallar çerçevesinde kullanılması gerekir. Günlük yaşamda dil kullanımı yönlendiren ve sınırlayan bu kurallar neyin, nerede, ne zaman, kime karşı ve nasıl söylenmesi gerektiğiyle ilgili bilgiler içerir. Benzeri biçimde iletilmek istenen mesajın tam olarak anlaşılabilmesi için dil kullanımıyla ilgili kuralların dinleyen kişi tarafından da bilinmesi gerekir. Her dilin kullanımı da o dilin konuşulduğu toplumla bağlantılı bir şekilde gerçekleşir. Bu bilgiler de o dilin konuşulduğu toplumun içinde yer alır. İnsanlar ana dillerini edinirken aynı zamansa dil kullanımını düzenleyen toplumsal kuralları da öğrenirler. Söz gelimi ne zaman teşekkür edileceği ve ne zaman özür dyleneceğinin ebeveynleri tarafından çocuklara öğretildiği ve “Teşekkür ederim de oğlum/kızım, özür dile bakayım” gibi dil kullanımını yönlendirirken dil de belirli durumlarda teşekkür etme ve özür dileme edimlerini ifade ederek kültürü yeniden oluşturur ve yaşatır. Dil kullanımı ve kültür arasındaki bu ilişki nedeniyle toplumun kültürel değerleri ve kurallarının konuşulan dili etkilediğini söylemek bir gerçeği dile getirmekten öteye gitmez.”

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kalıp sözlere yer verilmezse büyük bir boşluk oluşur. Kalıp sözler Türk kültürünün en önemli yapı taşlarından biridir. Öğrenici o dilin kültürünü de öğrenmelidir çünkü toplumu en iyi yansıtan dil birimlerinden biri kalıp sözlerdir.

Türközü ise kalıp sözler ve kültür ile ilgili şunları dile getirmiştir: Ana dil ediniminde kolayca gerçekleştirdiği söylenebilecek dil kullanımı kurallarının davranışa dönüşmesi, yabancı dil öğrenimi sırasında bu husus için daha fazla zaman ayırmayı, dikkatli davranmayı ve çaba harcamayı gerektirir. Bundan dolayı yabancı dil öğrenmenin büyük bölümünü, o dili konuşan insanların kültürünü öğrenmek oluşturur. Zaten, belli bir dili konuşan toplumun kendine özgü düşünce ya da yaşam tarzıyla ilgili özellikler anlaşılmadan o toplumun dilini tam olarak öğrenmekten söz edilemez (Akt. Gökdâyı,2011: 129). Aynı şekilde Byram (1989:3) da, bir dil o dili konuşan toplumun dünyaya bakış açısının çerçevesini çizdiği, kültürel kavramları ifade ettiği için yabancı dil öğreniminde kültürel boyutunun yer almamasının imkansız olduğunu söyler. Bu nedenle bir dili yabancı dil olarak öğrenenler ilk aşamada dilin yapısal özelliklerini öğrenmeye odaklansalar da yabancı dil öğrenenler, bu yapısal özelliklerin yanında o dilin konuşulduğu toplumun yaşam biçimini, dünya görüşünü de öğretmeye çalışırlar. Kramseh (1993:188) ise “dil öğretimi kültür öğretimidir” diyerek yabancı dil eğitiminde

kültürün önemini vurgular. Benzeri biçimde yabancı dil öğrenenler de bir süre sonra öğrenmeye çalıştıkları dilin sadece yapısal özelliklerini ya da söz varlığını öğrenmenin o dille iletişim kurmak için yeterli olmadığını görüp konuşan toplumun yaşayış özelliklerini, dünyaya bakış açılarını da öğrenmeye özellikle gayret ederler. Bu amaçların etkisiyle, kültürün günlük yaşamda kullanılan dile olan etkisinin yabancı dil öğreniminde öne çıktığı görülür (Gökdayı, 2011: 130).

Kalıp sözlerin öğretilmesi ile ilgili en temel ve ortak yargı o dilin kültürüyle birlikte öğreniciye verilmesidir. Özellikle Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde söz varlığının zenginliği ile birlikte önemli bir kültür aktarıcısı olan kalıp sözler, toplumu yansıtan değerli bir unsurdur.

Thanasoulas, Yabancı bir dili etkin bir şekilde öğrenmenin ve anlamının yolu o dili oluşturan kültürel etmenleri benimsemekten geçtiğini söyler. Türkçe söz varlığının içinde bulunan kalıp sözleri uygun bağlamlarda kullanabilmek için Türk kültürünü benimsemek ve bilmek gerekir görüşünü savunur. Bununla ilgili yabancı dil öğreniminde kültürün önemi ile ilgili çeşitli görüşler vardır: Kültür öğrenimine yer vermeyen bir yabancı dil öğreniminin gerçekleşmesi pek mümkün görünmüyor. Bu nedenle, yabancı dil öğreniminin öğrenilen dili konuşan toplumun kültürünü de öğrenmeyi de içerdiği, yabancı dil sınıfında mutlaka kültür öğrenimine yer verildiği belirtiliyor (Akt. Gökdayı, 2011:131). Kramsch ise böyle olsa da kültürün konuşma, dinleme, okuma ve yazmadan sonra yabancı dil öğrenimindeki beşinci hedef olarak algılanması yeterli görülemeyeceğini belirtmiştir. Çünkü o, her zaman arka planda başlayan ve öğrencilerin çevrelerindeki yabancı dünyayı anlamlandırmasına olanak tanıyan bir husus olarak görüldüğünü söyler (Akt. Gökdayı, 2011). Ayrıca, yabancı dilin kültürünün öğretimi, öğrenilen kültüre merak uyandırmayı ve kültürler arasında karşılaştırma yapmalarına yardım etmeyi hedefler (Tavares ve Cavalcanti 1996:19). Yabancı dil öğrenmede kültürün yeriyle ilgili görüşlerden birisine göre, öğretilen yabancı dilin kültürünün yabancı dil öğretiminin bir parçası olması gerekir. Bu durum dünyanın yalnızca belli bölgelerinde konuşulan bir dil olan Türkçe için de geçerli denebilir. Çünkü Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenmek isteyenler, genellikle olan Türkiye’de öğrenim görmek, Türkiye’ye geldiklerinde günlük ihtiyaçlarını karşılamak, Türklerle iletişim kurmak, Türkçe televizyon izlemek, radyo dinlemek, gazete okumak gibi amaçlarla öğrenirler (Bayyurt, 2009:33). Bu amaçlar, yabancıların Türkçe öğrenimi sırasında öğrenilen dilin kültürüne de yabancı dil sınıfında yer verilmesini gerekli bilgiler içermelidir. Çünkü Türkiye’nin kültürünü, kültürel ön kabullerini bilmeden dili öğrenmek ve kullanmak teorik olarak mümkün değildir (Gökdayı, 2011:131).

Yabancı dil öğrenmenin hedeflerinin farkında olan araştırmacılar, kalıplaşmış dil birimlerinin mutlaka yabancı dil öğreniminde yer alması gerektiğini belirtirler (Yorio 1980; Pawley ve Syder 1983; Wray ve Perkins 2000; Wood 2006). Kalıplaşmış dil birimleri öğrenmenin yabancı dil öğretiminde en azından üç yararından söz edilir (Boers vd. 2006:246-247). Bu yararlar şöyle sıralanmıştır: (1) Bu birimleri kullanmak, ana dil konuşucularına yakın bir beceri kazandırır ve yabancı dil öğrencilerinin ana dil konuşurları gibi algılanmasını sağlar. (2) Söz konusu birimler, hafızada bir bütün olarak saklanıp yine öylece hatırlanarak kullanıldığı için, günlük hayattaki iletişim zorlukları içinde akıcı biçimde konuşmaya yardım eder. Böylece öğrenciler öğrendikleri dilde fazlaca duraklamadan konuşabilirler. (3) kalıplaşmış dil birimleri, iletişim sırasında konuşmacılara güvenli zaman dilimleri sağladığı ve uygun kullanımda konuşmada oluşabilecek boşlukları kapatmaya yardımcı olduğu için, öğrencileri belli derece dilsel doğruluğa ulaştırır (Akt. Gökdayı,2011: 133).

Conklin and Schmitt'in belirttiğine göre (2012, s.46) günlük söylemlerde kullanılan ifadelerin üçte birinden daha fazla oranda kalıp sözlerin kullanıldığı çeşitli araştırmalarla ortaya konulmuştur (Oppenheim 2000, Erman and Warren 2000, Foster 2001, Rayson 2008). Bu kadar sık kullanımı olan sözlerin dil öğretiminde önemli olması iletişimde çok kullanışlı olmaları ve birden çok faydayı aynı anda sağlamalarından da kaynaklanmaktadır. Schmitt ve Carter (2004) bu amaçları aşağıdaki gibi sıralamışlardır (Uzdu Yıldız, 2017):

- Bir düşünce veya bir mesaj ifade etme
- İşlevler gerçekleştirme
- Toplumsal birlik ifade etme
- Hassas ve anlaşılmaz bir durumdaki özel bilgiyi işleme
- Söylem düzenlenişini belirtme

Bu amaçlardan söz eden Schmitt ve Carter listeye bir fayda daha eklerler: “Dil kullanıcılarının daha akıcı olmasına yardım eder” (Schmitt’in and Conklin, 2012, s. 46). Bir ya da birden çok sözün bir araya gelip iletişimsel değer kazanmasıyla kalıplaşan kalıp sözler bilişsel süreçte söz ve kullanım değeri eşleşmesini daha hızlı gerçekleştirebilirler (Akt. Uzdu Yıldız, 2017:134).

Wray ise Schmitt ve Carter’ın listelerine farklı faydalar ekleyerek kalıp sözleri konuşucu ve dinleyen açısından aşağıdaki şekilde değerlendirmiştir (Akt. Uzdu Yıldız, 2017:135):

Şekil 1: Konuşucuya faydası açısından kalıp sözlerin rolleri

Kalıp sözler, Türkçenin söz varlığında önemli bir yer tutar ve başta bazı dillere (Almanca, İngilizce, Yunanca, vb.) göre Türkçede daha çok bulunur ve kullanılır (Tannen ve Öztekin 1981; Doğançay 1990; Karababa 1993; Aksan 1996; Zeyrek 1996; Özdemir 2000; Toklu 2003; Gökdayı 2008). Bu durumun elbette Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde dikkate alınması gerekir. Dolayısıyla yabancı dil olarak Türkçe öğrenmenin hedeflerinden birisi doğal olarak dildeki kalıp sözleri öğrenip bağlama uygun biçimde kullanmak olmalıdır. Kalıp sözlerin işlevleri ve kullanım sıklıkları da yabancı dil olarak Türkçe öğreniminde bu birimler üzerinde durulması gerektiğini gösteren nedenler olarak belirtilebilir. Daha önce de açıklanan bir işlevlerin burada kısaca özetlenmesi kalıp sözlerin yabancı dil öğretimindeki yerinin daha ayrıntılı biçimde kavranmasına yardımcı olabilir.

- i. Bu sözler, konuşanları her durumda orijinal ve yeni baştan üretilmiş sözler bulma çabasından kurtarır.
- ii. Aktarılmak istenen anlam içeriğinin daha açık, kolay, hızlı ve anlaşılır iletilmesini sağlar.
- iii. İletişim sırasında ortaya çıkabilecek ve iletişim kopukluğuna yol açabilecek karmaşık durumları yönetmeye, olası sorunlardan uzak durmaya yardım eder.
- iv. Yanlış anlama ve anlaşılma olayını en aza indirir.
- v. Toplumun yetkin bir bireyi gibi davranmaya, nezaket kurallarına uymaya yardım eder.
- vi. İletişim kanallarının açık kalmasını sağlayarak insanlar arasındaki toplumsal bağların güçlenmesine katkıda bulunur.

- vii. Herkesin bilip kullandığı sözler olduklarından toplumsal aidiyet duygusunu güçlendirir.
- viii. Bir dili yabancı dil olarak öğrenen kişilerin o dili bilip toplumsal ve kültürel kurallara uygun biçimde kullanabildiklerini gösterir. Böylece yabancılar o toplumun bir bireyi gibi algılanabilir.
- ix. Kalıp sözlerin yerine getirdiği bütün bu işlevlere bakınca onların yabancı dil öğreniminin önemli bir parçası olması gerektiği hemen anlaşılır.
- x. Başta bazı dillere göre Türkçede daha fazla kalıp söz bulunduğundan sadece Türkçeye özgü sözlerle karşılaşılması kaçınılmazdır. Türk kültürünü anlayıp dil kullanımından ona uygun davranabilmek ancak bu tür yani dile özgü kalıp sözlerin öğrenilip davranış olarak gösterilmesiyle mümkün olabilir. Türkçeye özgü bu tür kalıp sözleri bilmeden Türkçe konuşup anlaşabilmek zor, hatta imkânsız denebilir (Gökdayı, 2011: 135-136).

Bu tür Türkçeye özgü birçok kalıp söz örneği bulunmaktadır. Diğer toplumlarda karşılaşamayacağımız sayısız örnek Türkçede bulunmaktadır. Bu durum kültürüne bağlı, gelenek ve değerlerini önemseyen bir millet olmaktan kaynaklanmaktadır. Aksan (2005:21), Türkçede Türklerin çeşitli özelliklerini yansıtan ve başka dillerde rastlanmayan kalıp sözlerin bulunduğunu söyler. Bu sözlere *Sizden iyi olmasın, Ayıptır söylemesi, Üzerinize afiyet, Size layık değil ama, Söz meclisten dışarı, Sözünü/lafını balla kestim* gibi örnekler verir. (Akt. Gökdayı, 2011: 137)

Bunlara benzer çok sayıda söz olduğundan hareketle Türkçeye ve Türk kültürüne özgü kalıp sözlerin yabancı dil olarak Türkçenin öğrenimine mutlaka dahil edilmesi ve üzerinde özellikle durulması gereği bir kez daha tekrar edilebilir. Türkçeye özgü olan kalıp sözlere, Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin dilinde karşılık olmaması veya başka bir biçimde ifade edilmesi, Türkçe öğretmenlerin konuya özen göstermesini gerektirir (Karababa, 2009:275). Çünkü günlük dilde sıkça karşılaşılan bu sözlerin yabancılar tarafından öğrenilmemesi, onların Türkçeyle iletişim kurmaları ve kültüre uygun davranmalarının önünde bir engel oluşturur. Böyle bir engel, söz konusu kalıp sözler ve benzerlerinin Türkçe öğrenen yabancılar tarafından öğrenilmesi ve bağlama uygun kullanılmasıyla aşılabılır (Gökdayı, 2011:138).

Martı, bu konuda yapılan bir araştırmada, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen yabancı öğrencilerin Türk kültürüne ait kalıp sözleri anlamlandırma ve işlevlerini belirlemede zorlandıklarını bildirmiş, Erdem ise Türkçede söz eylem olarak kullanılan kalıp sözlerin Türkçe öğrenen yabancılar tarafından kullanımı üzerine yapılan bir araştırmada belirli iletişim

durumlarında kullanılan kalıp sözler yerine bunların İngilizceden çevirilerinin tercih edildiğinin görüldüğünü belirtmiştir (Akt. Gökdayı, 2011:138).

Çalışmanın bu kısmında yabancı dil öğrenimi, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, kalıp sözlerin öğrenciye aktarımı, kalıp sözlerin kültürdeki yeri ve Türkçe öğretimindeki önemi anlatılmaktadır. Önemli dil bilimcilerin, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kalıp sözlerin önemi ile ilgili düşünceleri aktarılmıştır.

2.3 Konuşma Becerisi – Sözlü Anlatım ve Kalıp Sözler

Konuşma becerisi yabancı dil öğretiminde öğrencilere büyük güçlük çıkaran becerilerin başında gelir. Yabancı bir dili etkin bir şekilde kullanabilmek, o dili doğru bağlamlarda, doğru ifadelerle kullanmaktan geçer. Dil öğretiminde, konuşma becerisi bütün hatlarıyla tamamlandığında öğrenci başarılı sayılabilir. Konuşma becerisini edinmek, öğrenilen yabancı dilin kültürünü benimsemekten geçer ve en başta öğrencinin kelime haznesini genişletmesi gerekmektedir.

Yabancı dil öğreniminde amaç, dilin temel işlevi olan iletişimin sağlanmasıdır (Koç, 1979: 43). Bu görüşe göre, dilin kurallarından çok bir iletişim aracı olarak kullanılması önemlidir. Dil öğreniminde genelde öngörülen yaklaşım cümle yapılarının örneklerle aktarılması ve daha sonra değişik alıştırmalarla örneğin pekiştirilmesidir. Burada ana hedef dilin genel yapı sisteminin öğrenilmesini sağlamaktır. Bir başka deyişle, bu yaklaşımda esas amaç kurallara uygun cümle kurma becerisini öğrencilere kazandırmaktır. Oysaki iletişimci yöntemi savunanlar bu zincirin karşısındadırlar. Yani kurallara uygun cümle üretme aşaması onların görüşüne göre son aşama olmalıdır. Bu yönetime göre öğrenciler kalıpları ezberlemek yerine öğrendiklerini anlamaya ve kavramaya yönlendirilir (Demirel, 2014: 48-49).

İletişimsel dil öğretimi yaklaşımı şu görevleri kapsar (Doğan, 2012: 141):

- i. Dil, anlamları ifade etmek için kendine özgü işleyişe sahip olan bir sistemdir.
- ii. Dilin temel işlevi, karşılıklı iletişim ve etkileşim kurmaktır.
- iii. Dilin yapısı, onun işlevsel ve iletişimsel kullanımlarını yansıtır.
- iv. Dilin temel birimleri, onun yalnızca sözdizimi ve yapısal özelliklerinden ibaret değildir; işlevsel ve iletişimsel anlam kategorileri de dilin temel ünitelerindendir.

Yabancı dil öğreniminde yapılardan ziyade anlamı, iletişimi, etkileşimi ve iletişim öğelerini öne çıkaran bir yaklaşımdır. Sınıf içi etkinliklerde, araç gereç seçiminde, öğrenci ve öğretmen ilişkilerinde ve yapılan uygulamalarda dilin iletişimsel işlevleri ve nosyonları (var olma, zaman, boyut, ağırlık gibi genel amaçlar ve kişisel kimlik, yaş, cinsiyet, eğitim gibi özel nosyonlar) da dikkate alınır (Göçer, 2015). Doğan, iletişimsel dil öğretiminin üstünlükleri konusunda şunları belirtmektedir (2012: 154-155):

- i. İletişimin olmazsa olmazı olan dilsel yeterlik ile konuşma yeterliği becerilerini kazandırır.

- ii. Öğrencilere doğru sesletim becerisi kazandırır, dil bilgisini çok kapsamlı öğretme yerine sağlıklı iletişim kurmayı hedefler.
- iii. Gerçek ortam ve durumlarda diyaloglar öğreterek gerçek iletişim becerisi kazandırır.
- iv. Dil öğrenimini sadece dilsel yapıları öğrenme olarak görmez. İletişim becerisi kazanımında sınıf içi ve dışı başarıyı dengeler.
- v. Öğretimde öğrenciyi merkeze alır ve kullanıma dayalı bir uygulama şeklini benimser.

Konuşma bir iletişim ve aktarım yöntemidir. İnsanın biyolojik ve bilişsel gelişimiyle doğru orantılı olarak bu davranışı da gelişir. Konuşma davranışı en doğal olarak sergilediğimiz dil yeteneğimizdir ancak bu davranışın da kendi içinde oluşmuş bir sistemi ve otomatik olarak uygulanan belirli bir yapısı vardır (Köksal ve Pestil, 2014: 297-298). Avrupa Ortak Başvuru Metni ile dil becerileriyle yabancı dil öğretilmesi gittikçe önem kazanmaktadır. Yabancı dil öğretiminin en temel ilkesi dili iletişim için öğretmektir. Dolayısıyla, dil becerileri arasında konuşma becerisi her zaman en önemlisi olarak göze çarpmaktadır (İşisağ ve Demirel, 2010: 193).

Dil öğretiminde üzerinde durulması gereken önemli dil becerilerinin başında konuşma becerisi gelmektedir. Konuşma, diğer dil becerilerinin toplamı, temsilcisi ve dışavurum halidir. Bir ifade yöntemidir. Bu yüzden öğrenci için diğer dil becerilerinin yanında daha çok çaba göstereceği bir diğer dil becerisi konumundadır.

Demirel konuşma becerisini şu şekilde aktarmıştır: Konuşma becerisinin kazanılması için dilin kurallarını yani dil bilgisini ve telaffuzu iyi bilmek gerekir. Buna karşın iletişim kurmada sözel olmayan davranışlar da önemlidir. Konuşma becerisini kazanan kişilerin sadece dilin kurallarını ve sözcüklerin doğru telaffuzunu öğrenmek yeterli olmamakta; sözel olmayan kimi davranışları da bilmeleri gerekmektedir. Köksal ve Pestil (2014:299), konuşma becerisinin özelliklerini şu şekilde sıralamaktadırlar: Ses tonu ve tonlama, vurgu ve ritim, telaffuz ve ahenk, üslup, akıcılık, anlaşılabilirlik, söz dizimi, doğruluk, kelime zenginliği, konu ve cümle vurgusu, bütünlük ve uygunluk (Akt. Göçer, 2015).

Türkçede sözlü anlatımın içinde yer alan ve kültürel değer taşıyan kalıp sözler de söz varlığının içinde günlük hayatımızda sıkça kullandığımız sözlerdir. Kalıp sözler, yazılı metinlerden çok sözlü anlatımın içinde yer alır. Çünkü daha çok iletişim kurarken, bazı durum ve olaylar karşısında kullanılan cümleler olarak önümüze gelir. Bu yüzden her iletişim

kurduğumuz an kalıp sözleri kullanırız. Sabah uyandığımızda *Günaydın*, akşam uyumadan önce *İyi Geceler*, biriyle karşıladığımızda *Merhaba* gibi birçok kalıp sözü konuşurken kullanırız.

Bir dilin sözlü ve yazılı kullanımına bakan herkes, dilde kalıp sözlerden sıklıkla yararlandığını fark edebilir. Özellikle günlük iletişim durumlarında, yaşam ortamlarında karşılaşılan selamlaşma, hâl hatır sorma, özür dileme, teşekkür etme, hayır dua ve ilenme, rica etme, izin isteme gibi pek çok husus kalıp sözlerle gerçekleştirilir. Bunların yanı sıra dilin söz varlığında göreceli olarak daha fazla sayıda kalıp söz bulunur (Gökdayı, 2011: 146).

Çalışmanın bu kısmında dil ve iletişimin önemi, konuşma becerisi ve konuşma becerisinin içinde kalıp sözlerin yeri anlatılmaktadır.

2.4 Karşılıklı Konuşma Becerisinde Kalıp Sözlerin Önemi

Günlük hayat içerisinde pek çok kişi ile iletişime geçeriz. İletişime geçtiğimiz ilk andan son ana kadar ise birçok kalıp söz kullanırız. Kullandığımız her kalıp söz, “*Merhaba, Kolay gelsin, İyi günler, Afiyet olsun, Görüşmek üzere vb.*” karşımızdaki kişi ile iletişimimizi güçlendirir. Bir olay karşısında kullandığımız kalıp sözler duygularımızı ifade etmemize yardımcı olur.

Kalıp sözlerin iletişim kurmamızı kolaylaştıran birçok işlevi vardır. Bu işlevler şöyle sıralanabilir:

- i. Önceden hazırlanmış kalıplar sunarak dil konuşurlarının iyi ve kötü dileklerini bildirmelerine yardım eder. Söz gelimi *Güle güle gidin, Allah razı olsun, Allah ne muradın varsa versin, Allah bağışlasın, Mutlu yıllar, Doğum günün kutlu olsun, İyi bayramlar* gibi kalıp sözler hayır dua/iyi dilek bildirenler arasında yer alırken *Lanet olsun, Canı cehenneme, Allah belanı versin, Allah'ın cezası, Allah kahretsin*, vb. de beddua/ilenç bildiren kalıp sözler olarak düşünülebilir.
- ii. Belirli iletişim durumunda konuşurları özgün sözler bulma çabasından kurtarır. Özellikle her gün tekrarlanan konuşma durumlarında açılış ve kapanış kalıp sözlerle yapılır. Bu durumlarda konuşmayı başlatmak için vedalaşma amacıyla aynı sözlerin (*Merhaba, Günaydın, İyi günler, Selamünaleyküm, Hoşça kalın, Görüşmek üzere, İyi akşamlar, Allah'a ısmarladık*, vb.) söylenmesi, kişileri her zaman yeni sözler bulmak zorunda bırakmaz.
- iii. Toplum içindeki karmaşık, stresli veya başa çıkılması güç durumlarda kısa yollar oluşturarak dil kullanıcılarına iletişim sırasında kolaylık sağlar. Söz gelimi ölen kişinin yakınlarına söylenebilecek *Başınız sağ olsun* kalıp sözü, böyle zor bir durumda kişilere duygularını uygun bir biçimde açıklama fırsatı verir. Yine, hiç tanımadığı birisinin evine giden kişinin uzun uzun kendisini tanıtmak ve amacını anlatmak yerine söyleyeceği Tanrı misafiri kalıp sözü kendisinin olumsuz bir şekilde karşılanmasını veya reddedilmesini engelleyebilir.
- iv. Mesajın daha açık bir biçimde iletilmesine yardım eder ve yanlış anlama olasılığını en aza indirir. Söz gelimi, konuşma sırasında söylenebilecek *Sizi tenzih ederim* kalıp sözü, bu sözü söyleyen kişinin söyleyeceği olumsuz anlam içeren bir iletinin dinleyen tarafından ciddiye alınmasını engelleyerek yanlış anlaşılma olasılığını giderebilir.

- v. Toplum içerisindeki davranışları düzene sokmaya ve nezaket kurallarına uymaya yardımcı olur. Söz gelimi, birisi için zaman ayıran, bir konuda başkasına yardım eden kişiye karşı hissedilen olumlu duygular *Teşekkür ederim, Sağ olun, Allah razı olsun* gibi kalıp sözlerle iletilir. Bu sözleri kullanan kişi aynı zamanda nezaket kurallarının gereğini yapmış olur.
- vi. İletişim sırasındaki karmaşıklığı azaltmak amacıyla tepki gösterme biçimini düzenler ve söylenebilecek seçenekleri bulmayı kolaylaştırır. Söz gelimi, söylenenlere itiraz etmek veya bir eklemede bulunmak amacıyla karşısındaki kişinin sözü kesmek isteyen birisi *Sözünü kestim, Lafını unutma, Affedersiniz*, vb. kalıp sözler söyleyerek istediğini yapmaya çalışır.
- vii. Daha kısa sürede anlaşılmayı sağlar. Söz gelimi, tamamen kendisine özgü sıra dışı veya aykırı davranışları olan birisi için söylenebilecek olan Nevi şahsına münhasır kalıp sözü, uzun uzun anlatılabilecek bir konunun kısaca aktarılmasını ve anlaşılmasını sağlayabilir.
- viii. İletişim sürecinin akışını düzenleyerek bu sürece katılanlar arasındaki etkileşimin olabildiğince sorunsuz ilerlemesine yardım eder. Söz gelimi konuşma esnasında söyleyeceği şeyi unutan kişi *Nerede kalmıştık?, Lafı uzatmayalım, Ne diyordum?* , Her neyse gibi kalıp sözlerle iletişimin kesilmesini engellemeye çalışır. (Gökdayı, 2011:80-81)

Bu ve bunun gibi birçok durum için kullanılan kalıp sözler iletişimi güçlendirmek için, kimi durumlarda iletişimde olan kişileri kurtarmak için, sevinci, mutluluğu, hüznü ve üzüntüyü doğru bir şekilde ifade edebilmek için herkes tarafından bilinen ve kullanılan sözlerdir. Günlük hayatımızda sıkça kullandığımız bu sözler yazılı metinlerde yer alsada daha çok sözlü anlatımlarda karşımıza çıkar. Konuşma becerisi içinde yer alır.

Yabancılar Türkçe öğretiminde konuşma becerisi konusunda öğrencilere verilmesi gereken önemli konulardandır. Çünkü kalıp sözler, söz varlığının içinde yer alan önemli bir unsurdur. Bir dilin söz varlığı, o dilin kültürünü oluşturur, toplumu yansıtır. Uygun bağlamda doğru kalıp sözü konuşma içerisinde kullanan yabancı bir öğrenci Türk kültürünü öğrenmiş ve Türkçeyi etkin bir şekilde kullanmaya başlamış olur. Kalıp sözlerin doğru kullanımı, karşılıklı konuşma becerisinde önemli bir etmendir.

Çalışmanın bu kısmında kalıp sözlerin işlevleri aktarılmış, yaşanan duruma uygun kalıp söz kullanımı ile ilgili bilgiler verilmiştir.

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Kalıp sözler, birçok kaynakta tanımlamaları ve örnekleri ile yer almaktadır. Kaynaklarda yer alan kalıp söz incelemeleri, anadil konuşucularının farklı bağlam ve durumlarda kullandığı kalıp sözleri bağlam ve durum ayrımlarına göre incelememektedir. Kalıp söz kullanımlarının farklı bağlam ve durumlara göre değişebilmesi söz konusu olduğundan bu farklılıkları tespit edip hangi kalıp sözlerin tercih edildiğini incelemek kültürü anlama ve doğru kullanma açısından gerekli görülmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, kalıp sözler ve kullanım alanları incelenmiştir.

Tosun (2016), yabancı dili, kişinin konuştuğu ana dilden farklı olarak öğrenilmiş ve uzmanlık kazanılmış bir dil olarak ifade edilmektedir. Yabancı dil öğretimini ise belirli bir amaç için ana dili dışında herhangi bir dili kullanmada yeterlik kazandırma etkinliklerinin tümü olarak tanımlanmaktadır. Hedef dilde yeterli olabilmek, dilin bilinmezliği ve karmaşık yapısı nedeniyle oldukça zor bir süreçken bu sürecin, o dilin konuşulduğu ve her türlü kullanıldığı ortamın dışında gerçekleşmesi öğrenmeyi daha da zorlaştıran bir etkidir. Yani ana dilin öğreniminde, birey sürekli o dile maruz bırakıldığı; her yerde onu duyup gördüğü ve konuştuğu için ana dilde yeterli duruma gelmesi, yabancı dilde yeterli duruma gelmesinden daha kolay olmaktadır (Gömleksiz ve Elaldı, 2011).

Yabancı bir dil öğrenme, başka bir kültürü öğrenmenin ve algılamanın en kolay ve mükemmel yoludur (İşcan, 2014, s 3). Yabancı dil bilmek, insanı ufkunu geliştirir. Dünyanın değişik açıları ve dünya görüşleriyle yarar sağlayabilir (Dönder, Elaldı ve Özkaya, 2012). Bir dilin yabancı dil olarak öğretilmesi o ülkenin uluslararası arenada kendisini tanıtmada önemli ölçüt ve katkı sağlamaktadır (Eryaman ve Kana, 2014, s. 207)

Yabancı dil veya diller bilme ne kadar önemli ise onu bilmek için öğrenme-öğretme yolu, yöntemi de o derece önemlidir. Avrupalı devletler tarafından dil öğretiminde ölçün belirleme ihtiyacı hissedilmiştir. Avrupa Birliği kurulduktan sonra dil öğretimini bir çerçeveye yerleştirmek için 1971 yılında çalışmalara başlanmıştır. Çalışmalar sonucunda 2001 yılında Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni yayımlanmıştır. Avrupa Konseyi üyesi ülkeler kendi dillerini öğretirken Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metnini ile dil öğretimlerine yön vermekte ve Çerçeve Metin'in kullanılmasını önermektedir. Türkiye'nin Avrupa Konseyi üyesi ve Avrupa Birliği üyeliğine aday olması sebebiyle kendisinden Avrupalı ülkelerle dil öğretimi uygulamaları konusunda birliktelik sağlaması için dil öğretiminde bu çerçeve metni

ölçüt alması beklenmektedir. Bunların yanı sıra sömürgecilik döneminde Avrupalı devletlerin bir asır bile hüküm sürmedikleri ülkelerde dillerini başarı ile öğrettikleri açıkça görülmektedir. Ayrıca İngilizcenin çağımızda dünya dili olması dil öğretiminde Amerika ve Avrupalı devletlerin yöntemlerinden faydalanmak gerektiği fikrini doğurmaktadır. Çerçeve Metin'in kullanılmasıyla yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde kurumların vereceği öğretimde bir standart olacak ve Avrupa ülkeleri ile dil öğretimi konusunda bir birliktelik sağlanacaktır (Özdemir, 2012).

Yabancı dil olarak Türkçenin öneminin on yedinci yüzyıldan sonra artmaya başladığı ve bu artışın yirminci yüzyıla kadar devam ettiği görülmektedir. (Hengirmen, 1993).

Türkiye'de ise yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkçenin yabancılara öğretilmesi hususunda önemli ve ciddi bir politika izlenmiştir. Türk dünyası, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, 1991 yılından itibaren proje kapsamında lise, üniversite ve lisansüstü eğitimi almak için gençlerin Türkiye'ye getirilmesi sağlanmıştır. Bununla amaçlanan akraba olan gençlere Türkiye Türkçesi öğretmek, eğitim sistemini tanıtmaktır. Ayrıca birçok üniversitenin özellikle yüksek lisans ve doktora eğitimlerinde Türkçe, yabancı dil olarak öğretilmeye başlanmıştır. Gazi Üniversitesi, Ankara Üniversitesi vb. üniversitelerde kurulan Türkçe Öğretim Merkezleri (TÖMER) ve Türk İş Birliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) yabancılara Türkçe öğretim üzerine kitap seti hazırlatmıştır (İşcan, 2014, s.19-20).

Yabancılar için Türkçe kitap setlerinde dikkat edilen konulardan biri de ders içeriklerinin yanında kültürel değerlerin de aktarılması olmuştur. Türk kültürünün gelenekleri ve değerleri öğrenciye verilen ders içeriklerinin içerisinde bulunmamaktadır. Türkçede günlük dilde sıkça kullandığımız kalıp sözler de kültürümüzü ve değerlerimizi yansıtmaktadır. Bu yüzden ilgili çalışma, yabancılar için Türkçe öğretiminde kalıp sözlerin öğretimi için bir öneri sunmaktadır. Bu çerçevede yabancılara Türkçe öğretiminde kalıp sözler konusunda yapılan yayın ve araştırmalardan bazıları şunlardır:

Şahin (2014) editörlüğünde Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kuramlar, Yaklaşımlar, Etkinlikler adlı çalışmada yabancı dil öğretiminde kültür aktarımını ve önemini incelemiştir.

Durmuş ve Okur (2013) editörlüğünde Yabancılara Türkçe Öğretimi El Kitabı'nda dil öğretimi ile ilgili yaklaşımlar ve Türkçe üzerine farklı çalışmalar üzerinde durulmuştur.

Gökdayı (2011), Türkçede Kalıp Sözler kitabında kalıp sözleri kalıplaşmış ifadelerden ayırmayı hedeflemiş ve bütün tanımları ayrı ayrı incelemiştir. Kalıp sözlerin sınıflandırılması ve yabancı dil olarak Türkçe üzerindeki etkisini konu almıştır.

Yaylı ve Bayyurt (2011) editörlüğünde Yabancılar Türkçe Öğretimi Politika Yöntem ve Beceriler Martı tarafından hazırlanan “Türkçe Öğrenenler Açısından Kalıp Sözler ve İşlevleri” çalışmasında kalıplaşmış ifadeler ve Kalıp Sözlerin tanımlarına yer vermiştir. Ayrıca çalışmada Türkçe öğrenenler açısından kalıp sözlerin anlamı ve işlevleri ele alınmıştır.

Erol (2007), Türkiye Türkçesinde Kalıp Sözler Üzerine Bir İnceleme kalıp sözleri anlamlarına ve yapılarına göre incelemiş ayrıca kalıp sözlerin geleneksel kullanımlarına da yer vermiştir.

Aksan (2006), Türkçenin Söz Varlığı kitabında Türkçenin söz varlığında yer alan bütün öğeleri incelemiş kalıp sözlere de yer vermiştir.

İlgili kaynaklarda kültür aktarımının yabancı dil üzerindeki etkisi, dil öğretimindeki yaklaşım ve yöntemler, kalıp sözlerin özellikleri – sınıflandırılması – kültürel yönü, kalıp sözlerin yabancı dil olarak Türkçe öğretimindeki yeri, Türkçe öğrenenler açısından kalıp sözlerin anlamı ve işlevleri, Türkçe söz varlığı gibi konular ele alınmıştır.

Kalıp sözlerin incelenmesi, farklı dillerdeki yeri ve önemi, Türkçe ders kitaplarındaki kalıp sözlerin kullanım alanları, öğrencilerin kalıp sözleri kullanma düzeylerinin incelendiği araştırmalar da vardır. Bu çerçevede yapılan bazı yayın ve araştırmalar şunlardır:

Kalıp sözlerin Fransızcaya çevirisindeki zorlukları belirlemek ve kültürel farklılıkları açıklamak için Ünsal (2013) tarafından hazırlanan “Dil Öğretiminde Kalıp Sözler ve Çevirisi” adlı makalesi örnek teşkil etmektedir.

Yılmaz ve Ertürk Şenden (2014), makalelerinde kalıp sözlerin yabancılar Türkçe öğretiminde de öğrencilerin Türk kültürünü anlayabilmeleri için önem taşıdığını belirtmişlerdir. Yine Yılmaz ve Şenden (2014), günlük hayatta sık kullanılan kalıplaşmış ifadelerin dil öğrenen öğrencilere özellikle konuşma anlamında kendilerini geliştirebilmeleri için öğretilmesi gerektiğini açıklamışlardır.

Bulut (2012), Anadolu Ağzlarında Kullanılan Kalıp Sözler ve Bu Kalıp Sözlerin Kullanım Özellikleri isimli çalışmasında Anadolu ağzların yer alan kalıp sözleri ve kullanım alanlarını incelemiştir.

Erol (2007), Türkiye Türkçesinde Kalıp Sözler Üzerine Bir İnceleme isimli çalışmasında kalıp sözler anlamlarına ve yapılarına göre incelemiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden tarama modeline göre yapılmıştır. “Tarama modelleri, geçmişte ya da hala var olan durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Bu yaklaşımda araştırmaya konu olan birey ya da nesne kendi şartları içerisinde ve var olduğu şekliyle tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez” (Karasar,2014, s.17). Var olan bir durumun olduğu gibi betimlenmesini sağlayan tarama modelinde durumun yansız betimlemesi yapılabilir.

“Bir grubun belli özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını amaçlayan çalışmalara tarama (survey) araştırması denir” (Büyüköztürk, 2010, s.16.). Bu doğrultuda yapılan bu çalışmada öncelikle doküman analizi yöntemiyle öğretimde yer alan kalıp sözler betimlenmiştir.

Çalışmada belirli bağlamlar üzerinde kullanılan kalıp sözler, anadil konuşucuları tarafından aynı bağlamin farklı dil kesitlerinde nasıl değişiklikler gösterir? şeklinde ifade edilen problem cümlesinin yanıtları aranmıştır.

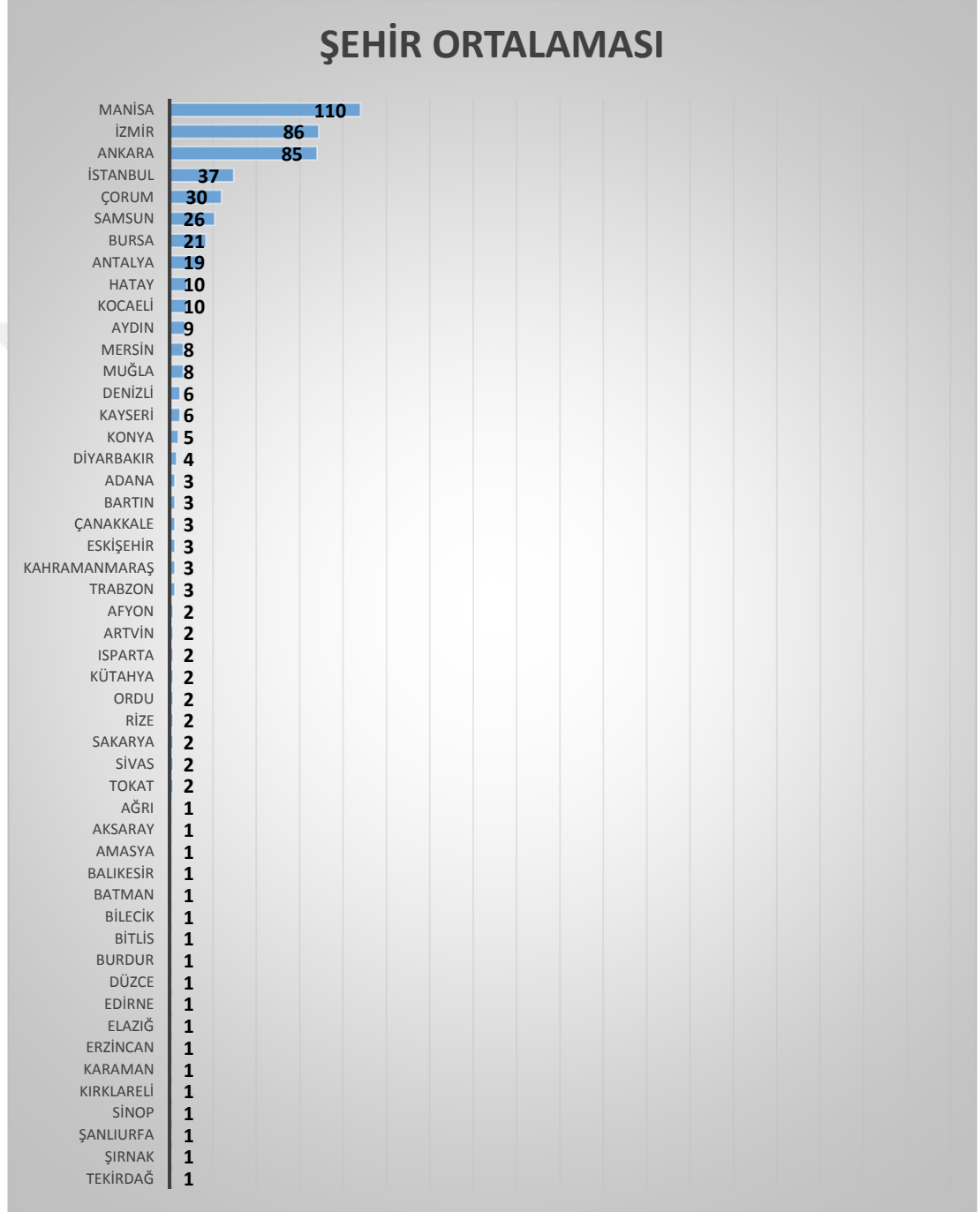
Problem cümlesinin çözümüne gidebilmek için uzman görüşüne sunularak hazırlanmış görüşme formu kullanılmıştır.

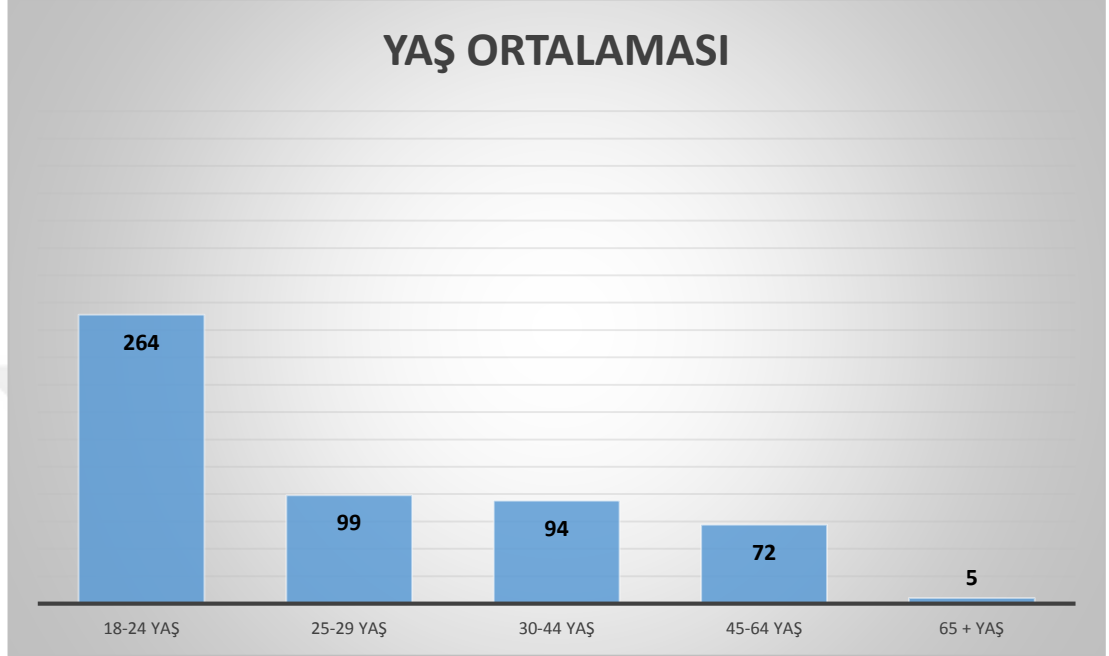
Görüşme formunda katılımcılara yönetilen sorular ve verilebilecek olası cevaplar günlük hayatta sıkça kullanılan cümlelerden oluşturulmuştur.

3.2. Çalışma Grubu

Bu çalışma grubunu Türkiye’nin genelini yansıtacak olan cinsiyet, yaş, kültür, bölge gözetmeksizin anadili Türkçe olan gönüllü katılımcılar oluşturmaktadır. Katılımcıların Türkiye genelini yansıtan nitelikte olmasına dikkat edilmiştir.

Aşağıda toplam 534 kişi ile tamamlanan ve Gönüllü Katılımcı Görüşme Formunun çalışma grubunu oluşturan katılımcıların şehir ve yaş özelliklerini gösteren tablolar görülmektedir.

Tablo 1:*Gönüllü katılımcı formu şehir dağılımı*

Tablo 2:*Gönüllü katılımcı formu yaş ortalaması*

3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları

Çalışmanın veri toplama bölümünde katılımcılara yönetilen yarı yapılandırılmış Kalıp Sözler Gönüllü Katılımcı Görüşme Formunda belirtmiş oldukları kalıp söz kullanımlarına ilişkin düşünceleri sorulmuş ve kendi kullanımlarını belirtmeleri istenmiştir. Katılımcılardan alınan cevaplar incelenmiştir. Kalıp Sözler Gönüllü Katılımcı Görüşme Formu, çevrimiçi ortamda Google Form üzerinden hazırlanmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu katılımcılara sunulmadan önce Türkçe eğitimi alanında uzman üç öğretim üyesiyle görüşülmüş, uzmanların görüşleri doğrultusunda forma son şekli verilerek uygulamaya geçilmiştir.

Görüşme formu 12 bağlamdan oluşmaktadır. Bu bağlamlar, “sınava girme, hapsirme, yardımcı olma, kahve içme, müşteri karşılama, araba temizleme, düğün tebriği, yola çıkma, yardım talebini reddetme, teselli etme, ölüm ve tıraş olma başlıkları üzerinden oluşturulmuştur.

Gönüllü katılımcı formu bir aylık süreçte açık tutulmuş olup Türkiye’nin her bölgesinden ve her yaş grubundan katılımcıya ulaşılmaya çalışılmıştır.

“Veri Toplama aracı olan Kalıp Sözler Gönüllü Katılımcı Görüşme Formu” ekte sunulmuştur.

3.4. Verilerin Analizi

Çalışmada Kalıp Sözler Gönüllü Katılımcı Formuna Türkçe anadil konuşucuları tarafından verilen cevaplar üzerinden Türkiye genelinde hangi bağlamda en çok hangi kalıp sözün kullanıldığına dair veriler toplanmıştır. Bu veriler Google form üzerinden gönüllü katılımcı formunda yer alan tüm soru ve cevapları içerecek şekilde excel programına çekilmiş olup yüzdelik oranları ve frekansları tespit edilmiştir.

Excel programı üzerinden hazırladığımız tüm bağlamlar ayrı ayrı değerlendirilmiş, bağlamlar üzerinden verilen cevapların sayısal ölçümleri yapılmıştır. Her soru için verilen tüm cevaplar değerlendirmeye alınmış, sayısal veriler kullanılarak 12 ayrı bağlam için 12 ayrı excel dosyası hazırlanmıştır.

Tüm bağlamların analizi yapılmış, her soru için verilen cevap sıklıkları belirlenmiş, bu cevaplara göre 12 bağlam için 12 ayrı tablo oluşturulmuştur.

Oluşturulan tablolar çalışmanın “Bulgular” kısmında yer almaktadır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1 Gönüllü Katılımcı Görüşme Formu

Bu bölümde sırasıyla çalışmada ele alınan alt problemlerin kuramsal çerçevede ve yöntem bölümünde sunulan bilgiler doğrultusunda değerlendirilmesi sonucu elde edilen bulgu ve yorumlara yer verilmiştir. Çalışmanın problem sorularına aranan cevaplar bağlamında:

- Gönüllü Katılımcı Görüşme Formu hazırlanarak katılımcılara yöneltilen farklı bağlamlardaki soruların cevapları tablolar halinde sunulmuş,
- Katılımcılardan alınan cevaplara göre kalıp söz kullanımı bağlama göre incelenerek değerlendirilmiş,
- Gönüllü katılımcılar tarafından verilen cevaplar dikkate alınarak Yabancılar Türkçe Öğretimi programları için kalıp söz öğretimi ile ilgili yeni öneriler getirilmiştir.

Toplam 534 kişinin katılımı ile tamamlanan Gönüllü Katılımcı Görüşme Formu içinde bulunan tüm bağlamlar incelenmiş ve tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 3:

Birinci soru birinci bağlam cevapları “Ali’nin bugün sınavı var. Arkadaşı Ayşe sınava girmeden önce ona ne söylesin?”

“Ali’nin bugün sınavı var, arkadaşı Ayşe sınava girmeden önce ona ne söylesin?” sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 432 kişinin “Başarılar/Başarılar dilerim” kalıp sözü ile olarak yanıt verdiği görülmektedir. İkinci sırayı izleyen “Bol şanslar” kalıp sözünü kullanmayı 16 katılımcı tercih etmiştir. Bu da kendini Ali’nin arkadaşı yerine koyarak cevap veren katılımcıların büyük çoğunluğunun “Başarılar dilerim” kalıp sözünü kullanmayı tercih ettiğini göstermektedir. Onu izleyen cevaplar arasında yine iyi temenniler yer almakta, Türk kültürünün içinde yer alan dini söylemler de bulunmaktadır.

Tablo 4:

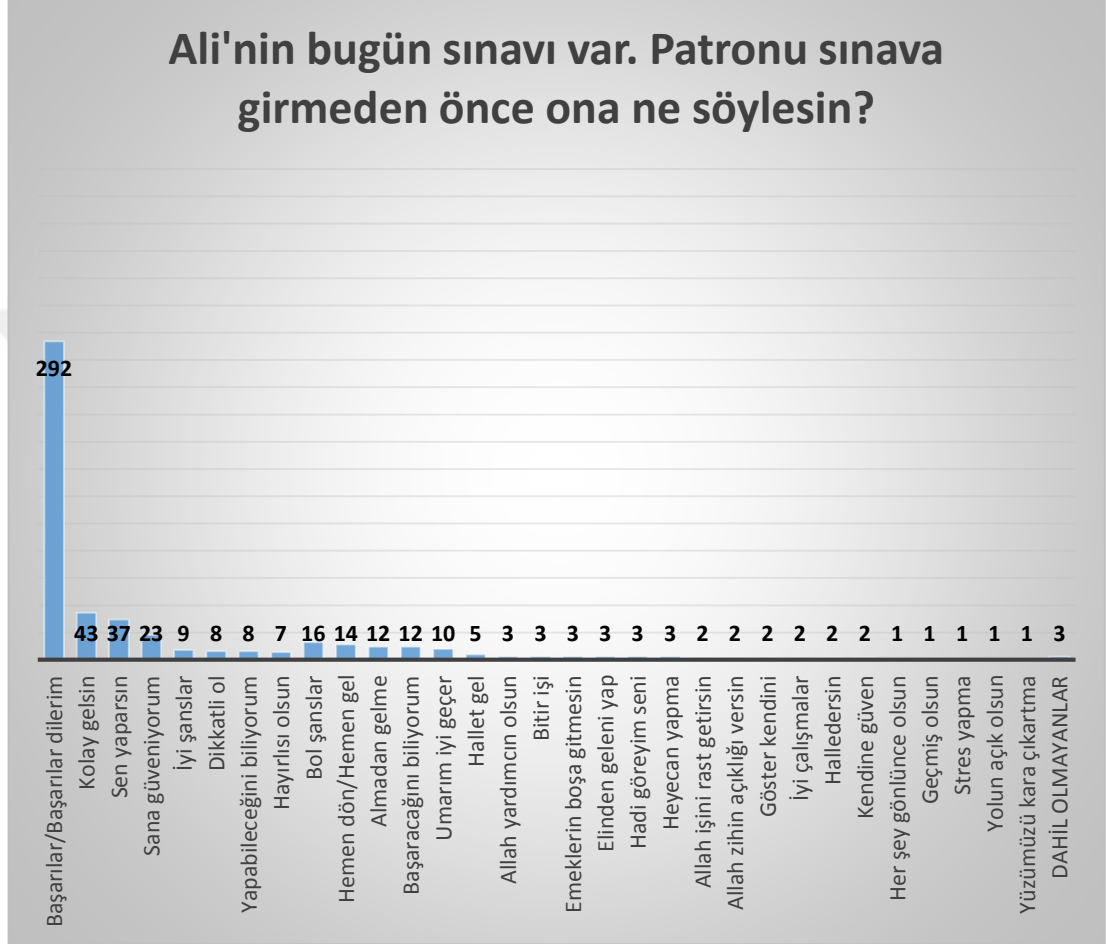
Birinci soru ikinci bağlam cevapları “Ali’nin bugün sınavı var. Ebeveynleri sınava girmeden önce ona ne söylesin?”

“Ali’nin bugün sınavı var, ebeveynleri Ali sınava girmeden önce ona ne söylesin?” sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 175 kişinin “Allah zihin açıklığı versin” kalıp sözü ile yanıt verdiği görülmektedir. İkinci sırayı ise ilk bağlamda birinci sırada olan *Başarılar/Başarılar dilerim* kalıp sözü almaktadır. Onu izleyen cevaplar yine dini söylemlerden “*Allah yardımcın olsun*” gibi kalıp sözler ön sıralarda yer almaktadır.

Tablo 5:

Birinci soru üçüncü bağlam cevapları “Ali’nin bugün sınavı var. Patronu sınava girmeden önce ona ne söylesin?”

“Ali’nin bugün sınavı var, patronu Ali sınava girmeden önce ona ne söylesin?” sorusuna 534 farklı katılımcıda alınan cevaplara göre bu soruya en çok 292 kişinin “Başarılar/Başarılar dilerim” kalıp sözü ile yanıt verdiği görülmektedir. İkinci sırayı ise diğer bağlamlarda çok az rastlanılan “Kolay gelsin” kalıp sözü yer almaktadır. Onu izleyen cevaplar arasında cesaretlendirici ve destek verici cümlelerin yer aldığı görülmektedir.

Araştırmaya göre Ali’nin sınava girmesi üzerine kurmuş olduğumuz bağlamda katılımcılara yöneltilen sorulara verilen cevaplar değişiklik göstermiştir. Ali’nin sınava girmesi durumuna yakınlık derecesine göre verilen cevaplar farklılaşmaktadır. Örneğin arkadaşları Ali’ye en çok “Başarılar/Başarılar dilerim” demeyi tercih ederken ailesi “Allah zihin açıklığı versin” demeyi tercih etmiştir.

“Allah yardımcın olsun” kalıp sözü arkadaşı olarak verilen cevaplarda çok fazla tercih edilmezken ailesi için verilen cevaplarda ön sıralarda görülmektedir.

“Allah muvakkat etsin, Hızıraleyhisselam yanında olsun” gibi sözlere arkadaşı ve patronu bağlamı üzerinde verilen cevaplar arasında rastlanmazken ailesi olarak cevaplandığında önümüze çıkan kalıp sözlerden olmuştur. Tam tersi patronu adına cevaplanan sorularda “Kolay gelsin” kalıp sözü ön sıralarda yer alırken diğer bağlamlarda bu kalıp söze azami sayıda rastlanmıştır.

Verilen cevaplara göre ailesi için yöneltilen soruya verilen cevaplarda daha çok Türk kültürünü yansıtan, dini söylemler içeren cevaplarla karşılaşmıştır.

Ali’nin patronu bağlamında incelediğimiz sorunun cevaplarında ise yine arkadaşı olarak verilen cevapla aynı şekilde “Başarılar, Başarılar dilerim” seçeneği ön plana çıkmaktadır; ancak ondan farklı olarak en çok tercih edilen cevaplar arasında “Yaparsın sen, Sana güveniyorum, Başaracağını biliyorum, Haydi göreyim seni” gibi cesaretlendirici ve destek veren kalıp sözlere rastlanmıştır. Daha resmi ve ciddi cevapların yer aldığı bu bağlamda kullanılan bazı kalıp sözlere, arkadaş ve aile ilişkilerinde büyük oranda rastlanmadığı anlaşılmıştır.

Patronu adına verilen cevaplarda ailesi üzerinden verilen cevaplardaki gibi dini söylemler içeren kalıp sözlerin tercih edilmediği görülmüştür.

Bu anlamda bu üç farklı bağlamda katılımcıların sorulara farklı yanıtlar verdiği ve kişinin yakınlık derecesine göre söylenilen ve kullanılan tüm kalıp sözlerin farklılık gösterebileceği görülmüştür.

Tablo 6:

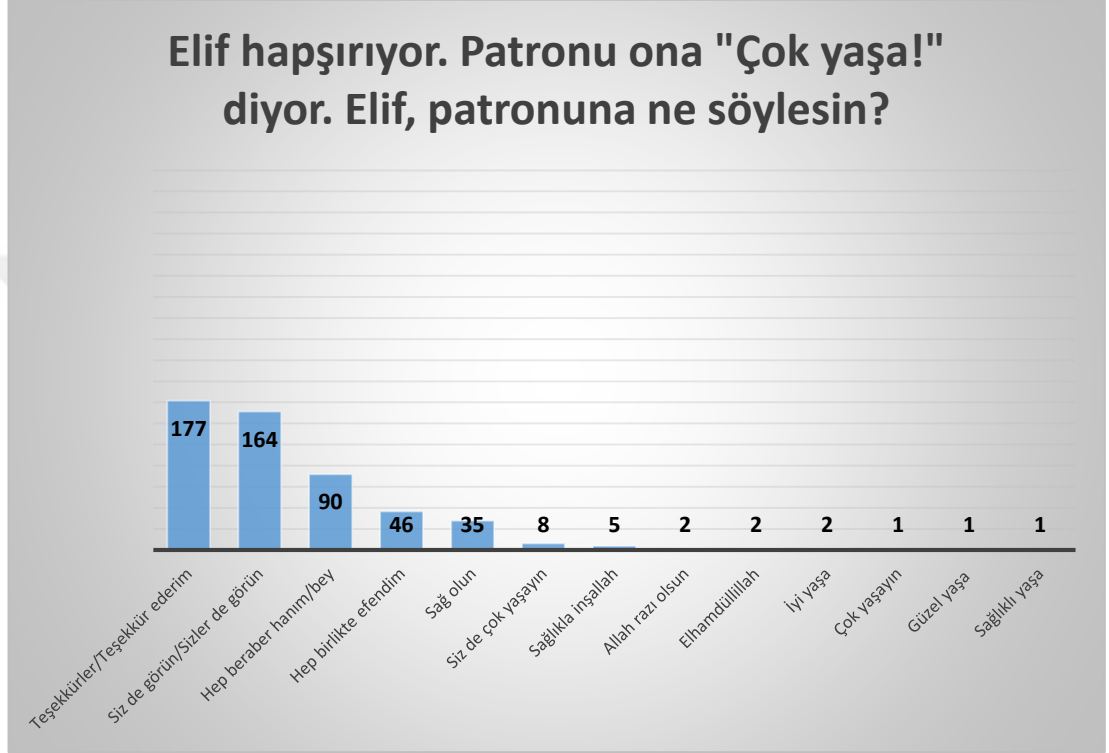
İkinci soru birinci bağlam cevapları “Elif hapşıyor. Sınıftan bir arkadaşı ona “Çok yaşa!” diyor. Elif arkadaşına ne söylesin?”

“Elif hapşıyor. Sınıftan bir arkadaşı ona “Çok yaşa!” diyor. Elif arkadaşına ne söylesin?” sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 204 kişinin “*Sen de gör*” kalıp sözü ile yanıt verdiği görülmektedir. Onu izleyen cevaplar arasında yine günlük dilde kullandığımız “*Hep beraber/birlikte*” gibi kalıp sözler yer almaktadır.

Tablo 7:

İkinci soru ikinci bağlam cevapları “Elif hapşırıyor. Patronu ona “Çok yaşa!” diyor. Elif patronuna ne söylesin?”

“Elif hapşırıyor. Sınıftan bir arkadaşı ona “Çok yaşa!” diyor. Elif arkadaşına ne söylesin?” sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 177 kişinin “Teşekkürler/Teşekkür ederim” kalıp sözü ile yanıt verdiği görülmektedir. Onu izleyen cevaplar arasında “Siz de/Sizler de görün” kalıp sözü yer almaktadır. Bu bağlam için hitap şekillerinin değiştiği daha resmi bir dil kullanıldığı gözlemlenmektedir.

Bu iki soru için katılımcıların vermiş olduğu ve ilk sırayı alan cevaplar farklılaşsa da tüm cevaplar incelendiğinde birbirinden çok fazla seçeneğin tercih edilmediği görülmüştür.

Katılımcıların Elif’in arkadaşına verdiği cevaplarda ilk sırayı 204 kişi ile “Sen de gör” kalıp sözü alırken patronuna verdiği cevaplarda 177 kişi ile “Teşekkür ederim” almıştır. Bu, kişiler arasındaki yakınlık derecesi, bulunulan ortam, kişilerin konumu ile aynı olaylara kullanılan farklı cevapları göstermektedir.

Birinci bağlamda arkadaşına vermiş olduğu “Sen de gör” kalıp sözü, ikinci bağlamda patronuna verdiği cevap olarak “Sizde/sizlerde görün” gibi daha resmi bir kalıp söze

dönüşmüş, ikinci bağlamda verilen cevaplar arasında 164 kişi tarafından tercih edilerek ikinci sırada yer almıştır. 534 katılımcı tarafından yanıtlanan görüşme formunda Elif'in patronuna vermiş olduğu cevaplar içinde resmi hitaplar kullanıldığı görülmüş, söylenilen kalıp sözlerle bey/hanım, efendim gibi terimler eklenmiştir. Bu söylemlere ilk bağlamda rastlanmamıştır.

Tablo 8:

Üçüncü soru birinci bağlam cevapları “Emre yaşlı teyzeye yoldan geçmesi için yardım ediyor. Yaşlı teyze, yoldan geçtikten sonra Emre’ye ne söylesin?”

Emre yoldan geçen yaşlı bir teyzeye yardım ediyor. Yaşlı teyze yoldan geçtikten sonra Emre'ye ne desin? sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 183 kişinin “*Teşekkür ederim evladım*” kalıp sözü ile yanıt verdiği görülmektedir. Onu izleyen ikinci cevap ise 175 kişi ile “*Allah razı olsun*” olmuştur. Birçok farklı kalıp sözün tercih edildiği bu soruda katılımcıların günlük hayatta genelde büyüklerimizden duyduğumuz kalıp sözleri kullanmayı seçtikleri görülmüştür. Daha çok iyi dilek ve isteklerin olduğu, duaların yer aldığı kalıp sözler ve “yavrum, evladım, kuzum” gibi terimler ön plana çıkmaktadır.

Tablo 9:

Üçüncü soru ikinci bağlam cevapları “Emre, okula gitmek için yoldan geçmeye çalışan küçük Umut’a yardım ediyor. Umut, yoldan geçtikten sonra Emre’ye ne söylesin?”

Emre yoldan geçen Umut’a yardım ediyor. Umut, yoldan geçtikten sonra Emre’ye ne söylesin? sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 458 kişinin “Teşekkürler/Teşekkür ederim” kalıp sözü ile yanıt verdiği görülmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun tercihinin bu kalıp sözden kullandığı görülmüştür. Onu izleyen ikinci sırada ise 71 katılımcının tercih ettiği “Sağ ol abi” kalıp sözünün kullanıldığı görülmektedir. Katılımcıların bu soru için çok fazla cevap seçeneği oluşturmadığı gözlemlenmiştir.

Bu iki soru için katılımcıların büyük oranda tercih ettikleri yanıt aynı olmuştur. Aynı duruma iki farklı bağlamda da “Teşekkür ederim” kalıp sözü kullanmayı tercih eden katılımcılar, karşılarındaki kişiye göre hitap şeklini değiştirmeyi seçmişlerdir.

İki soru için büyük oranda farklılaşan durum ise ilk bağlam için 534 katılımcıdan toplamda 25 farklı cevap seçeneği alırken ikinci bağlam için katılımcılardan alınan cevaplar

yalnızca 4 seçenek üzerinedir. İlk bağlamda yer alan “*Allah ne muradın varsa versin, Allah sana ömür versin, Berhudar ol, Hakkını helal et.*” gibi kalıp sözlere ikinci bağlamda rastlanmamıştır.

Bu durum karşındaki kişinin yaşına ve konumuna göre günlük hayatta kullanılan kalıp sözler ve hitap şekillerinin değiştiğini göstermektedir.

Tablo 10:

Dördüncü soru birinci bağlam cevapları “Arkadaşı Gizem’e kahve yapıyor. Gizem kahve içtikten sonra arkadaşına ne söylesin?”

Arkadaşı Gizem’e kahve yapıyor. Gizem kahve içtikten sonra ona ne söylesin? sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 409 kişinin “*Eline/Ellerine sağlık*” kalıp sözü ile yanıt verdiği görülmektedir. Onu izleyen ikinci sırada ise 55 kişi ile “*Teşekkür ederim*” kalıp sözü izlemektedir. Verilen cevaplar arasında Türk kültürünü yansıtan “*Bir kahvenin kırk yıl hatırı vardır, Yok mu bir tuzlu kahvemiz gibi*” kalıp sözlere rastlanmıştır. Aynı zamanda Türk kültüründe yer alan fal kapatma da kalıp sözlerin arasında yerini almış, katılımcılar tarafından tercih edilen seçeneklerden biri olmuştur.

Tablo 11:

Dördüncü soru ikinci bağlam cevapları “Annesi Gizem’e kahve yapıyor. Gizem kahve içtikten sonra annesine ne söylesin?”

Annesi Gizem’e kahve yapıyor. Gizem içtikten sonra ona ne söylesin? sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 395 kişinin “*Eline/Ellerine sağlık*” kalıp sözü ile yanıt verdiği görülmektedir. Onu izleyen ikinci sırada ise 47 kişi ile “*Ellerin dert görmesin*” kalıp sözü görülmektedir. Yine ilk bağlamda olduğu gibi Türk kültürünü yansıtan “*Gelin kahvelerini görelim*” gibi kalıp sözlere de rastlanmıştır.

İki bağlam için de katılımcıların büyük oranda verdiği, ilk sırada yer alan cevapların aynı olduğu görülmüştür. Katılımcıların yalnızca kişiler arasındaki iletişim ve konumdan kaynaklı olarak hitap şekilleri değişmektedir.

İki soru için öne çıkan ilk cevap aynı olsa da Gizem annesine ne söylesin? bağlamı için katılımcıların Gizem arkadaşına ne söylesin? bağlamında hiç tercih edilmeyen “*Ellerin dert görmesin*” kalıp sözünü kullandıkları görülmüştür. Bu kalıp söz, Türk kültüründe genelde yaşça büyük kişilere, aile büyüklerine söylenen sözlerden biridir. Katılımcıların Gizem’in arkadaşına söyleyebileceği kalıp sözlerde bu cümleyi kullanmayı tercih etmediği

görülmektedir. Aynı şekilde “*Gelin kahvelerini de görelim*” kalıp sözü de bu duruma örnek oluşturmaktadır.

İki bağlam için de belirli kalıp sözler aynı ölçüde kullanılmış kahve, fal, hatır gibi Türk kültürünü yansıtan önemli özelliklerin bulunduğu kalıp sözlere rastlanmıştır.

Tablo 12:

Beşinci soru birinci bağlam cevapları “Ali bir lokantada garsonluk yapıyor. Müşteriler geldikten sonra Ali, onlara ne söylesin?”

Ali bir lokantada garsonluk yapıyor. Müşteriler lokantaya geldikten sonra Ali onlara ne söylesin? sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 305 kişinin “*Hoş geldiniz efendim*” kalıp sözü ile yanıt verdiği görülmektedir. Onu izleyen ikinci sırada ise 45 kişinin tercih ettiği “*Buyurun efendim*” kalıp sözü yer almaktadır. Katılımcıların Ali’nin müşteriler için kullandığı kelimeler adına daha resmi cümleleri tercih ettiği görülmüştür.

Tablo 13:

Beşinci soru ikinci bağlam cevapları “Ali bir lokantada garsonluk yapıyor. Ailesi, onun çalıştığı lokantaya gidiyor. Ali ailesine ne söylesin?”

Ali bir lokantada garsonluk yapıyor. Ailesi lokantaya geldikten sonra Ali ona ne söylesin? sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 332 kişinin “Hoş geldiniz” kalıp sözü ile yanıt verdiği görülmektedir. Onu izleyen ikinci sırada ise “Ne alırsınız/istersiniz” bulunmaktadır. Bütün cevaplar incelendiğinde resmi olmayan, daha çok seçeneğin bulunduğu cevaplarla karşılaşılmıştır.

İki bağlam için de katılımcıların büyük oranda verdiği cevapların aynı olduğu görülmektedir; fakat katılımcıların birinci bağlam için çok fazla seçenek üzerinde düşünmediği görülmektedir. 534 katılımcı birinci bağlamda 12 tane kalıp söz üzerinde seçimlerini yaparken ikinci bağlamda bu sayı 24 olarak görülmektedir.

Bu yüzden ikinci bağlamda önümüze çıkan “İyi ki geldiniz, Ne iyi ettiniz, Ne ısmarlayayım, Dükkan sizin, Donatayım masayı” gibi kalıp sözler kişiler arası iletişimde karşı tarafa, konuma ve mekâna göre kullanılan sözlerin değişebileceğini göstermektedir.

Örneğin; ikinci bağlam için 25 katılımcının tercih ettiği “*Kimler gelmiş*” kalıp sözü ilk bağlam için hiçbir katılımcı tarafından tercih edilmemiştir.

Tablo 14:

Altıncı soru birinci bağlam cevapları “Kaan arabasını temizliyor. Babası Kaan’ın yanına gidiyor. Kaan’a ne söylesin?”

Kaan arabasını yıkıyor. Babası Kaan’ın yanına gidiyor. Kaan’a ne söylesin? sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 368 kişinin “*Kolay gelsin*” kalıp sözü ile yanıt verdiği görülmektedir. Onu izleyen ikinci sırayı 37 kişi ile “*İyi temizle*” üçüncü sırayı ise 35 kişi ile “*Aferin*” kalıp sözü almaktadır.

Tablo 15:

Altıncı soru ikinci bağlam cevapları “Kaan arabasını temizliyor. Arkadaşı Kaan’ın yanına gidiyor. Kaan’a ne söylesin?”

Kaan arabasını yıkıyor. Arkadaşı Kaan’a yanına gidiyor. Kaan’a ne söylesin? sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 339 kişinin “*Kolay gelsin*” kalıp sözü ile yanıt verdiği görülmektedir. İlk bağlama göre daha fazla seçeneğin bulunduğu ikinci bağlamda ikinci sırayı 89 kişi ile “*Yardıma ihtiyacın var mı*” kalıp sözü almaktadır. Katılımcıların ilk bağlama göre daha fazla cevap olarak seçenек sunduğu bu soruda günlük dilde arkadaşlar arasında kullanılan “*Cillop gibi olmuşsun, Fıstık gibi olmuş, Gıcır gıcır olmuş, Jilet gibi olmuşsun*” gibi kalıp sözler yer almaktadır.

İki bağlamda da katılımcıların büyük oranda verdiği ve birinci sırada yer alan kalıp söz “*Kolay gelsin*” olarak görülmektedir. Ancak iki bağlam için katılımcıların oluşturmuş olduğu seçenek sayısı aynı değildir. Örneğin ilk bağlamda 14 farklı kalıp söz görülürken ikinci bağlamda 30 adet kalıp söz tespit edilmiştir.

İkinci bağlamda daha çok günlük dilde kullanılan, kişiler arası iletişimin güçlü olduğu alanlarda görülen kalıp sözler bulunmaktadır. Örneğin; ikinci bağlamda gördüğümüz “*Ayna gibi olmuş, bir tur atalım, jilet gibi olmuş*” vb. cümlelere ilk bağlamda rastlanmamıştır. Daha çok arkadaş ortamlarında kullanılan bu kelimeler katılımcılar tarafından da Kaan’ın arkadaşları bağlamında kullanılan kalıp sözler arasında görülmüştür.

İlk bağlamda ise daha çok tebrik etme, beğeni toplama durumlarını içeren cümleler görülmektedir. Bu aile büyüklerinden biriyle konuşulduğunun göstergesi olabilir. Bu yüzden iki bağlam arasında tercih edilen kalıp sözler de değişiklikler görülmektedir.

Tablo 16:

Yedinci soru birinci bağlam cevapları “Esra ile Ahmet evleniyor. Arkadaşları Serpil onların düğününe gidiyor. Serpil, Ahmet ile Esra’ya ne söylesin?”

Esra ile Ahmet evleniyor. Arkadaşları Serpil onların düğününe gidiyor. Serpil, Ahmet ile Esra’ya ne söylesin? sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 177 kişinin “*Mutluluklar/Mutluluklar dilerim*” kalıp sözü ile yanıt verdiği görülmektedir. Onu izleyen cevaplar arasında ikinci sırayı 75 kişi ile “*Tebrikler/Tebrik ederim*” kalıp sözü

aile yapısından da kaynaklı olarak ikinci bağlamda ön planda olup 164 kişi tarafından tercih edilen “*Allah bir yastıkta kocatsın*” atasözü, ilk bağlamda arkadaşları tarafından söylendiğinde 5. sırada yer alarak 50 kişi tarafından kullanılmıştır.

Kültürde “Nikahta keramet vardır.” anlayışıyla günlük hayatta kullanılan birçok dini söylem, kalıp söz olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin bu iki soruya verilen cevaplar arasında “*Allah bir yastıkta kocatsın, Allah mesut etsin, Allah ayırmasın, Allah hayrıyla bütünleştirsın*” gibi kalıp sözlere sıkça rastlanmaktadır. Ancak bu kalıp sözler, her iki bağlamda karşımıza çıksa da ikinci bağlamda daha fazla katılımcının tercih ettikleri arasındadır.

İkinci bağlamda katılımcıların aile büyükleri adına cevaplandığı soruda “*Allah başa kadar etsin, Allah geçim versin, Allah utandırmasın, Bugünleri de mi görecektik*” gibi yanıtlanan kalıp sözlere ilk bağlamda rastlanmamıştır. Bu da günlük konuşma dilinde aile ortamı ve arkadaşlar ortamında farklılaşan kalıp sözlerin hayatımızda olduğunu göstermektedir.

Tablo 18:

Sekizinci soru birinci bağlam cevabı “Aslı Ankara’ya bir akrabasının yanına gidiyor. Yola çıkmadan önce annesi Aslı’ya ne söylesin?”

Aslı Ankara’ya bir akrabasının yanına gidiyor. Yola çıkmadan önce annesi Aslı’ya ne söylesin? sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 133 kişinin “*Kendine dikkat et/Dikkatli ol*” kalıp sözü ile yanıt verdiği görülmektedir. Onu izleyen ikinci sırada ise 96 katılımcının kullanmayı tercih ettiği “*Hayırlı yolculuklar*” kalıp sözü yer almaktadır.

Tablo 19:

Sekizinci soru ikinci bağlam cevabı “Aslı Ankara’ya bir akrabasının yanına gidiyor. Yola çıkmadan önce arkadaşı Aslı’ya ne söylesin?”

Aslı Ankara’ya bir akrabasının yanına gidiyor. Yola çıkmadan önce arkadaşı Aslı’ya ne söylesin? sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 234 kişinin “*İyi yolculuklar*” kalıp sözü ile cevap verdiği görülmektedir. Onu izleyen ikinci sırada ise 62 kişinin tercih ettiği “*Hayırlı yolculuklar*” kalıp sözü yer almaktadır. Cevaplar bütünüyle incelendiğinde günlük dilde kullanılan 26 farklı kalıp söz seçeneği önümüze çıkmaktadır.

Türk kültüründe yol ve yolculuk terimleri önemli yer tutar. Yolcunun duasının kabul olacağına dair bir inanış vardır. Bu yüzden yolculuğa çıkana da çokça dua edildiği görülmüştür. Bu inanışla günlük hayatta kullanılan kalıplaşmış birçok cümle dini söylemlere dayanmaktadır. İlk bağlamda katılımcıların verdiği cevaplar arasında “*Allah’a emanet ol, Allah’a ısmarladık, Allah yolunu açık etsin, Allah kaza bela vermesin*” gibi kalıp sözler yer almaktadır. İlk bağlamda rastladığımız bu kalıp sözler ikinci bağlamda aynı oranda karşımıza çıkmamaktadır.

İlk bağlamda gördüğümüz tembih ve kontrolcü yaklaşım ile oluşan kalıp sözler, ikinci bağlamda daha çok günlük dilde her zaman kullanabileceğimiz vedalaşma terimleri ile

karşımıza çıkmaktadır. Bu da yine kişiler arası iletişim, kişilerin birbirine olan yakınlığı ve konumuyla değişiklik gösteren bir durum olduğunu göstermektedir. Katılımcı, ilk bağlamda bir aile üyesi rolündeyken ikinci bağlamda kişinin arkadaşı konumundadır.

Tablo 20:

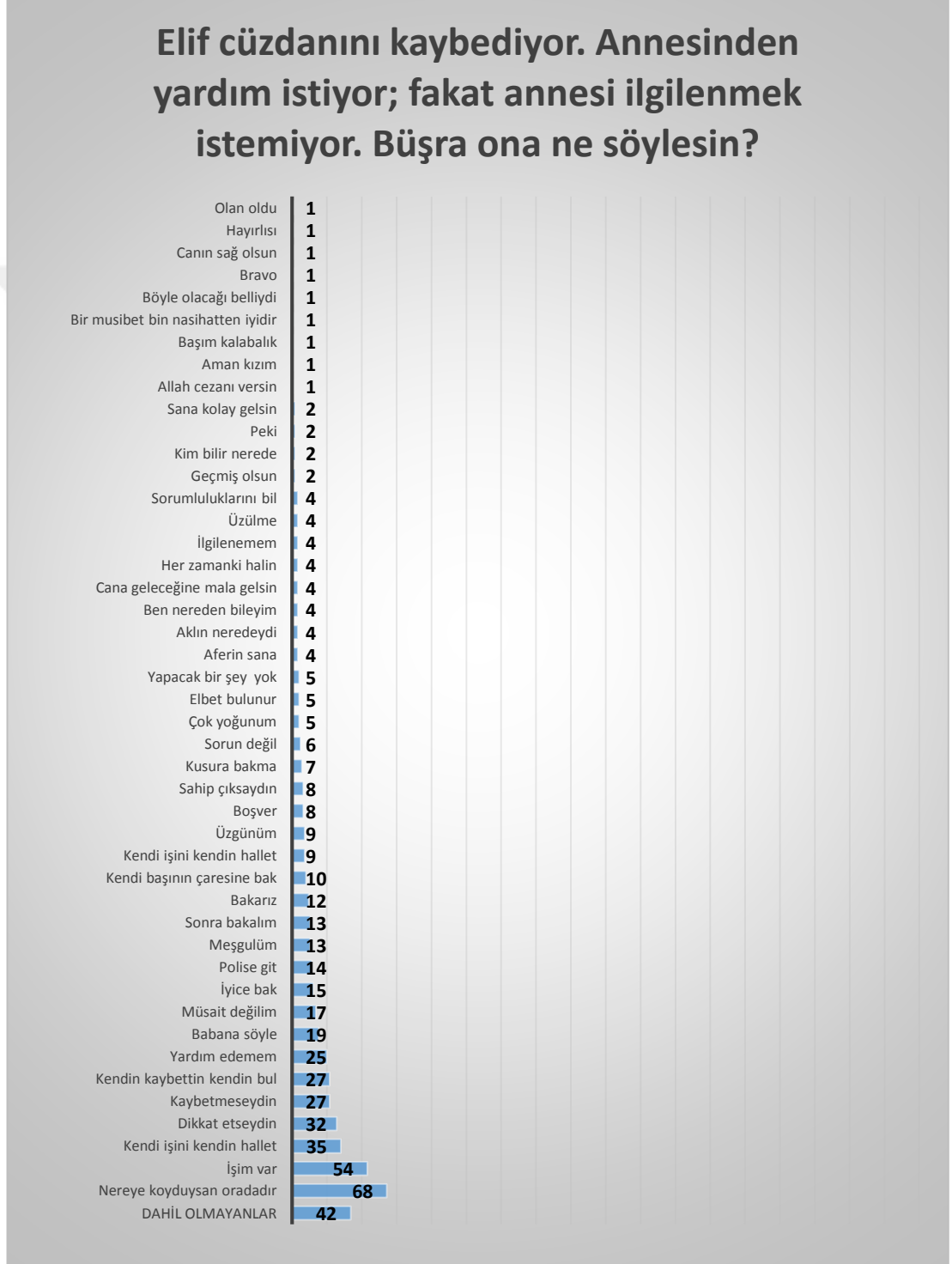
Dokuzuncu soru birinci bağlam cevabı “Elif cüzdanını kaybediyor. Arkadaşı Büşra’ndan yardım istiyor; fakat Büşra ilgilenmek istemiyor. Büşra ona ne söylesin?”

Elif cüzdanını kaybediyor. Arkadaşı Büşra’ndan yardım istiyor; fakat Büşra ilgilenmek istemiyor. Büşra ona ne söylesin? sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 134 kişinin “*İşim var*” kalıp sözü ile yanıt verdiği görülmektedir. Onu izleyen ikinci sırada ise 82 kişinin tercih ettiği “*Kolay gelsin*” kalıp sözü yer almaktadır. 33 farklı kalıp söz seçeneğinin karşımıza çıktığı bağlamda katılımcıların günlük hayatta sıkça kullanılan kalıp sözleri tercih ettikleri görülmektedir.

Tablo 21:

Dokuzuncu soru ikinci bağlam cevabı “Elif cüzdanını kaybediyor. Annesinden yardım istiyor; fakat annesi ilgilenmek istemiyor. Büşra ona ne söylesin?”

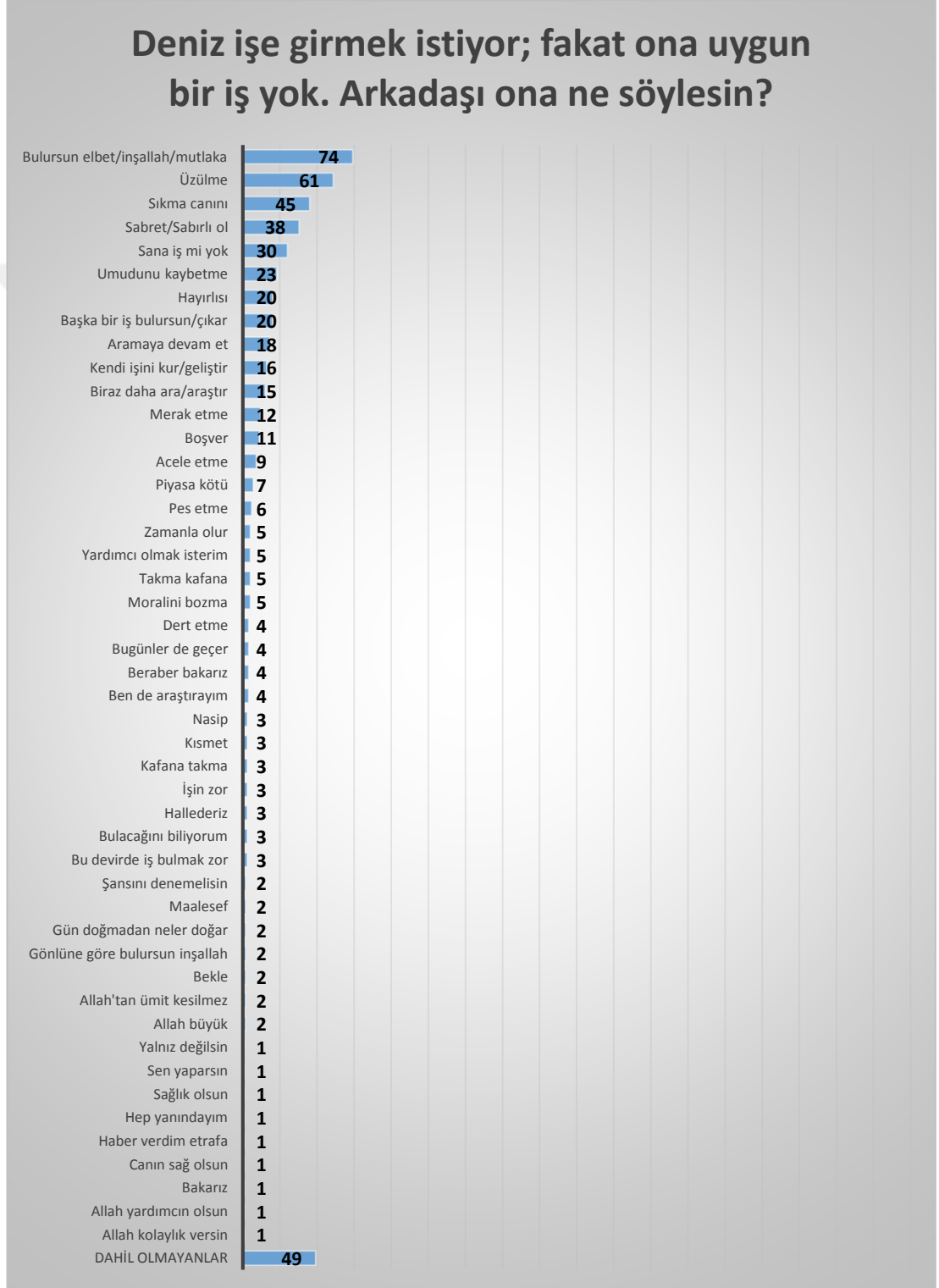
Elif cüzdanını kaybediyor. Annesinden yardım istiyor; fakat annesi ilgilenmek istemiyor. Annesi ona ne söylesin? sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 68 kişinin “*Nereye koyduysan oradadır*” kalıp sözü ile cevap verdiği görülmektedir. Annelerin oldukça sık kullandığı bu söz, genelde evde bir şeyler kaybolduğunda karşımıza çıkar. Onu izleyen ikinci sıra ise 54 kişinin kullanmayı tercih ettiği “*İşim var*” kalıp sözüdür. Bu bağlamda katılımcılardan gelen kalıp söz seçeneklerinin sayısı 45 olarak görünmektedir.

Katılımcıların ilk bağlam için tercihlerinin günlük dilde birçok durum için kullanılan kalıp sözler olduğu görülmektedir. Örneğin günlük hayatta sıkça kullandığımız “*Müsait değilim, Üzgünüm, Bana ne*” gibi sözler ilk bağlamda katılımcılar tarafından sıklıkla kullanılmıştır. İkinci bağlamda ise ilk bağlamda yer almayan ama daha çok ebeveynlerin çocuklarına söyledikleri kalıplaşmış cümleler yer almaktadır. Bu da yine kişiler arası iletişimin konuşma ortamına ve söylemlere etkisini göstermektedir.

Örneğin anne yerine geçip cevapladığımız ikinci bağlamda birinci sırayı “*Nereye koyduysan oradadır*” alırken bu kalıplaşmış sözü, ilk bağlamda yalnızca 12 kişinin söylemeyi tercih ettiği görülmektedir. Yine aynı şekilde ikinci bağlamda gördüğümüz “*Aklın neredeydi, Cana geleceğine mala gelsin, Bir musibet bin nasihatten iyidir*” gibi kalıp sözlere ilk bağlamda rastlanmamaktadır.

Tablo 22:

Onuncu soru birinci bağlam cevabı “Deniz işe girmek istiyor; fakat ona uygun bir iş yok. Arkadaşı ona ne söylesin?”

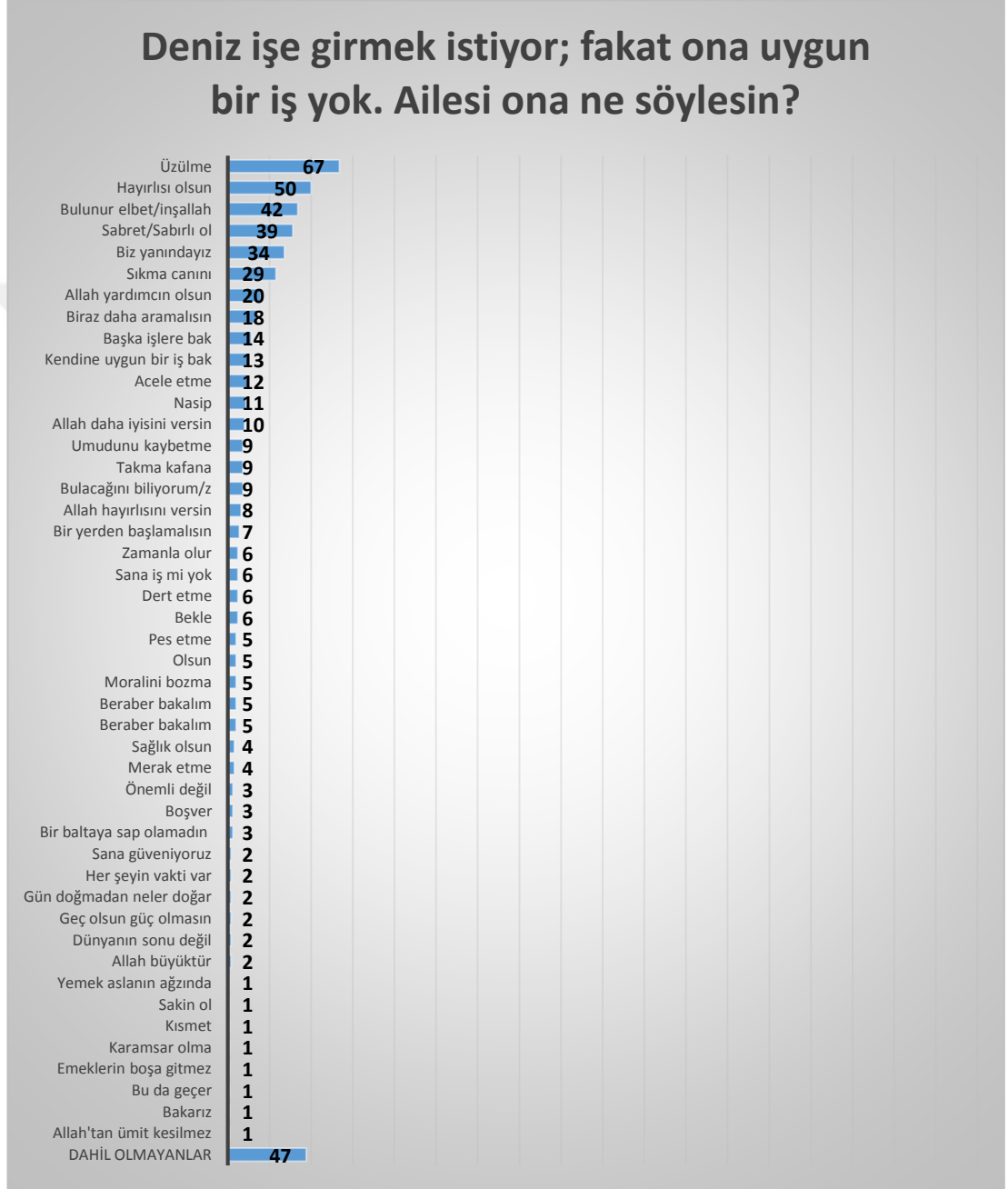

Deniz işe girmek istiyor fakat ona uygun bir iş yok. Arkadaşı ona ne söylesin? sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 74 kişinin “*Bulursun elbet/inşallah/mutlaka*” kalıp sözü ile yanıt verdiği görülmektedir. Onu izleyen ikinci sırada ise 61 kişi ile “*Üzülme*” kalıp sözü yer almaktadır. 48 adet farklı cevabın alındığı bu soru cevaplar daha çok umut verici ve destekleyici kalıp sözlerden oluşmaktadır. Örneğin: “*Allah büyük, Nasip, Sıkma canını, Umudunu kaybetme, Zamanla olur.*”

Tablo 23:

Onuncu soru ikinci bağlam cevabı “Deniz işe girmek istiyor; fakat ona uygun bir iş yok. Ailesi ona ne söylesin?”

Deniz işe girmek istiyor; fakat ona uygun bir iş yok. Ailesi ona ne söylesin? sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 67 kişinin “Üzülme” kalıp sözü ile yanıt verdiği görülmektedir. Onu izleyen ikinci sırada ise 50 kişi ile “Hayırlısı olsun” kalıp

sözü yer almaktadır. 46 farklı cevap seçeneğinin bulunduğu bu soru için verilen cevaplar kişiye destek verici niteliktedir. Örneğin: *Dert etme, Moralini bozma, Sabret, Sana iş mi yok.*”

Katılımcıların Deniz’in ailesi adına cevapladığı ikinci bağlamda diğer sorularda olduğu gibi yine kişilerin konumundan kaynaklı tercih edilen kalıp sözler farklı olmuştur.

Türk kültüründe olumsuz bir durum karşısında söylenen umut verici, destekleyici cümlelerin ikinci bağlam için daha çok dini söylemlere dayanarak kullanıldığı görülmektedir. Buna örnek olarak ikinci bağlamda *“Allah yardımcın olsun, Allah daha iyisini versin, Allah hayırlısını versin, Allah’tan ümit kesilmez.”* gibi kalıp sözler görülmektedir. Bu kalıp sözler ilk bağlamda yerini *“Aramaya devam et, Merak etme, Hallederiz, Kafana takma, Gün doğmadan neler doğar.”* gibi ifadelerle yerini almıştır.

İki bağlam içinde katılımcılar önümüze pek çok seçenek çıkarmıştır. Sonuçlar ilk bağlamda 48, ikinci bağlamda ise 46 farklı seçenek üzerinden incelenmiştir.

Tablo 24:

On birinci soru birinci bağlam cevabı “Mehmet’in dedesi ölüyor. Arkadaşı ona ne söylesin?”

Mehmet’in dedesi ölüyor. Arkadaşı ona ne söylesin? sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 416 kişinin “*Başın/Başınız sağ olsun*” kalıp sözü ile yanıt verdiği görülmektedir. Onu izleyen ikinci sırada 70 kişi ile “*Allah rahmet eylesin*” kalıp sözü yer almaktadır. Toplamda 10 seçeneğin önümüze çıktığı bu soruda katılımcıların, ölüm anında sıkça kullanılan kalıp sözler ile cevap verdikleri gözlemlenmiştir.

Tablo 25:

On birinci soru ikinci bağlam cevabı “Mehmet’in dedesi ölüyor. Ailesi ona ne söylesin?”

Mehmet’in dedesi ölüyor. Ailesi ona ne söylesin? sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 238 kişinin “*Başımız sağ olsun*” kalıp sözü ile cevap verdiği görülmektedir. Onu izleyen ikinci sırada ise 70 kişi ile “*Allah rahmet eylesin*” yer almaktadır. Toplamda 33 farklı seçeneğin karşımıza çıktığı bu bağlamda genelde aile bağlarını destekleyici ve güçlendirici kalıp sözler ile karşılaşılmaktadır.

İlk bağlamda katılımcıların karşımıza çıkardığı cevap seçeneklerinin çok daha fazlası ikinci bağlamda görülmektedir. Aile bireyleri arasında birbirlerine destek vermek ve acılarını paylaşmak için birden fazla kalıp söz ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin ikinci bağlamda yer alan “*Acımız büyük, Allah sana sabır versin, Koca çınarımızı kaybettik, Zamanla alışacağız.*” gibi karşılaştığımız kalıp sözler, ikinci bağlamda görülmemektedir.

Türk kültüründe önemli yer tutan durumlardan biri de ölümdür. Ölüm, dini inanışları hatırlatan, kuvvetlendiren etkenlerden biridir. Bu yüzden ölüm anında kullanılan kalıp sözlerin hepsi dini inanışlar çerçevesinde oluşturulmuştur. Bu durum iki bağlamda da açıkça görülmektedir.

İkinci bağlamda, birinci bağlamdan daha fazla görülmesinin sebebi ise aile büyüklerinin yer aldığı bir ortamdan kaynaklanıyor oluşudur. Önceki bağlamlarda da gördüğümüz gibi kişiler arası iletişime ve konuma bağlı olarak kullanılan kalıp sözler farklılık göstermektedir. Örneğin, ikinci bağlamda kullanılan “*Allah cennetine kavuştursun, Allah sana ömür versin, Dua edelim, Mekânı cennet olsun, Nur içinde yatsın.*” gibi karşılaştığımız kalıp sözler, ilk bağlamda aynı oranda kullanılmamıştır.

Tablo 26:

On ikinci soru birinci bağlam cevabı “Cemal tıraş oluyor. Tıraşı bittikten sonra arkadaşının yanına gidiyor. Arkadaşı Cemal’e ne söylesin?”

Cemal tıraş oluyor. Tıraşı bittikten sonra arkadaşının yanına gidiyor. Arkadaşı Cemal’e ne söylesin? sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 386 kişinin “*Sihhatler olsun*” kalıp sözü ile cevap verdiği görülmektedir. Onu izleyen ikinci

sırada ise 29 kişi ile “Çok güzel olmuş” yer almaktadır. Toplam 18 farklı cevap seçeneği ile karşılaştığımız bu soruda günlük hayatta kullanılan oldukça farklı yanıtlar görmekteyiz. Bunlara örnek olarak “Jilet gibi olmuşsun, Kaymak gibi olmuş, Sinek kaydı olmuş” gibi kalıp sözler görmekteyiz.

Tablo 27:

On ikinci soru ikinci bağlam cevabı “Cemal tıraş oluyor. Tıraşı bittikten sonra babasının yanına gidiyor. Babası Cemal’e ne söylesin?”

Cemal tıraş oluyor. Tıraşı bittikten sonra babasının yanına gidiyor. Babası Cemal’e ne söylesin? sorusuna 534 farklı katılımcıdan alınan cevaplara göre bu soruya en çok 319 kişinin “Sihhatler olsun” kalıp sözü ile cevap verdiği görülmektedir. Onu izleyen ikinci sırada ise 43 kişi ile “Güzel olmuş” yer almaktadır. Cevaplar tümüyle incelendiğinde 19 farklı cevap seçeneği görülmektedir. Aynı zamanda katılımcıların Türk kültüründe önemli yer tutan durumları cevaplarında kalıp söz olarak kullandığı görülmektedir. Örneğin: “Damat tıraşın olsun.”

Her iki bağlamda da birinci ve ikinci sırada yer alan cevaplar aynı oranda ve aynı şekilde kullanılmıştır. İki bağlam arasında önemli farklardan biri katılımcıların kullandığı

Cemal'in babası adına kullandığı kalıp sözlerde daha çok tebrik, beğenme ve takdir kaynaklı cümlelerdir. Örneğin ilk bağlamda görmediğimiz; ancak ikinci bağlamda yer alan “*Adama benzemişsin, Büyüdün de tıraş mı oldun, Yüzün gözüün açılmış, Sağlık tıraşın olsun,*” gibi kalıp sözler görmekteyiz.

İlk bağlamda ise daha çok günlük dilde akranlar arasında kullanıldığı görülen “*Cillop gibi olmuşsun, Façan yansın, Jilet gibi olmuşsun, Kaymak gibi olmuşsun.*” gibi kalıp sözlerle ikinci bağlamda rastlanmamaktadır. İlk bağlamda akran ilişkisinde kullanıldığı görülen bu kalıp sözler, aile büyüklerinden biriyle karşılaşıldığında değişiklik göstermektedir.

Bağlamlar kendi içlerinde incelenmiş olup aralarındaki önemli farklar yorumlanmıştır. Bütün bağlamları, katılımcıların çoğunluğunun verdiği cevaplar üzerinde inceleyecek olursak bağlamların kendi içlerindeki ve aralarındaki farklar daha net görünmüş olur.

Bağlamlara verilen cevaplara göre en sık kullanılan üç kalıp söz aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 28:

Bağlamlara verilen cevaplara göre en sık kullanılan üç kalıp söz

	Ebeveyn	Arkadaş	Patron
Sınava Girme	Allah Zihin Açıklığı Versin (175)	Başarılar / Başarılar Dilerim (432)	Başarılar / Başarılar Dilerim (292)
	Başarılar / Başarılar Dilerim (95)	Bol Şanslar (16)	Kolay Gelsin (43)
	Sana Güveniyoruz (66)	Kolay Gelsin (14)	Sen Yaparsın (37)
Hapşırma	-	Sen de Gör (204)	Teşekkürler / Teşekkür Ederim (177)
	-	Hep Beraber (159)	Siz de Görün / Sizler de Görün (164)
	-	Hep Birlikte (85)	Hep Beraber Hanım / Bey (90)
Yardım Etme	Teşekkür Ederim Evladım (183)	Teşekkürler / Teşekkür Ederim (458)	-
	Allah Razı Olsun Evladım (175)	Sağ Ol Abi (71)	-
	Sağ Ol Yavrum / Oğlum (118)	Allah Razı Olsun (4)	-
Kahve İçme	Eline / Elleriine Sağlık (395)	Eline / Elleriine Sağlık (409)	-
	Ellerin Dert Görmesin (47)	Teşekkürler / Teşekkür Ederim (55)	-
	Teşekkürler / Teşekkür Ederim (44)	Bir Kahvenin Kırk Yıl Hatırı Vardır (13)	-

Müşteri Karşılama	Hoş Geldiniz (332)	Hoş Geldiniz Efendim (305)	-
	Ne Alırsınız / İstersiniz (34)	Buyurun Efendim (45)	-
	Size Ne İkram Edeyim (27)	Hoş Geldiniz Buyurun (36)	-
Araba Temizleme	Kolay Gelsin (368)	Kolay Gelsin (339)	-
	İyi Temizle (37)	Yardıma İhtiyacın Var Mı (89)	-
	Aferin (35)	Çok Güzel Olmuş (11)	-
Düğün Tebriği	Allah Bir Yastıkta Kocatsın (164)	Mutluluklar / Mutluluklar Dilerim (177)	-
	Hayırlı Olsun / Uğurlu Olsun (94)	Tebrikler / Tebrik Ederim (75)	-
	Mutluluklar / Mutluluklar Dilerim (88)	Bir Ömür Boyu Mutluluklar (72)	-
Yola Çıkma	Kendine Dikkat Et / Dikkatli Ol (133)	İyi Yolculuklar (234)	-
	Hayırlı Yolculuklar (96)	Hayırlı Yolculuklar (62)	-
	İyi Yolculuklar (80)	Dikkat Et / Dikkatli Ol (47)	-
Yardım Talebini Reddetme	Nereye Koyduysan Oradadır (68)	İşim Var (134)	-
	İşim Var (54)	Kolay Gelsin (82)	-
	Kendi İşini Kendin Hallet (35)	Müsait Değilim (62)	-
Teselli Etme	Üzülme (67)	Bulursun Elbet / İnşallah / Mutlaka (74)	-
	Hayırlısı Olsun (50)	Üzülme (61)	-
	Bulursun Elbet / İnşallah (42)	Sıkma Canını (45)	-
Ölüm	Başımız Sağ Olsun (238)	Başın / Başımız Sağ Olsun (416)	-
	Allah Rahmet Eylesin (70)	Allah Rahmet Eylesin (70)	-
	Üzülme (59)	Çok Üzgünüm (16)	-
Tıraş Olma	Sihhatler Olsun (319)	Sihhatler Olsun (386)	-
	Güzel Olmuş (43)	Çok Güzel Olmuş (29)	-
	Adama Benzemişsin (31)	Yakışmış (27)	-

Çalışmada Türkçe anadil konuşucularının farklı bağlam ve durumlarda kullanmayı tercih ettikleri kalıp yapıların belirlenmesi amaçlanmıştır. Hürriyet Gökdayı'nın Türkçede Kalıp Sözler adlı kitabında yer alan kalıp söz yapılarından faydalandığımız çalışmada, kalıp sözleri anlatan diğer çalışmalara bakarak çeşitli bağlam ve durumlarda hangi yapıların karşımıza çıkabileceği konusu araştırılmıştır. Anadili Türkçe olan katılımcılara, günlük hayatta sıkça kullandığımız kalıp sözlerle cevap verebilecekleri sorular sorulmuştur. Bu

çalışmayı farklı kılan özellik yönelttiğimiz sorularda görülmektedir. Örneğin; katılımcılara Ali'nin sınava girdiği, Ali'nin arkadaşı olan Ayşe'nin sınava girmeden önce Ali'ye ne söylemesi gerektiği yöneltilmiş, diğer yandan da Ali sınava girerken ebeveyninin ona ne söyleyebileceği sorulmuştur. Aynı bağlam üzerinden Ali sınava girerken patronu ona ne söylemelidir şeklinde bir soru da karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda katılımcı önce kendini Ali'nin arkadaşı Ayşe'nin yerine, sonra Ali'nin ebeveyni yerine koymuş daha sonra da patronu olmuştur. Bu yüzden katılımcı aynı bağlamda farklı kişiliklere bürünerek cevap vermiştir. İncelenen çalışmada verilen cevapların farklılaştığı görülmüştür.

Günlük hayatta yüklendiğimiz sorumluluklar ve görevler ele alındığında insanlarla olan iletişimimiz değişiklik göstermektedir. Annemizle ya da babamızla iletişim kurarken kullandığımız cümleler ile arkadaşımızla konuşurken kullandığımız cümleler birbirinden farklıdır.

Kalıp sözler de sözlü iletişimde gelişen ve ilerleyen yapılarıdır. Bu durumda karşımızdaki kişi ve duruma göre kullandığımız kalıp sözler de değişiklik göstermektedir. Yabancılar Türkçe öğretiminde önemli bir yere sahip olan kalıp sözlerin, kişilere ve durumlara göre değişiklik gösterebilen yapılar olarak ele alınması gerekir. Böyle bir öğretim Türkçeyi daha iyi öğrenmesi, uygulaması ve benimsemesi açısından dil öğrenimini gerçekleştirmeye çalışan bir öğrenci için daha sağlıklı olacaktır. Kalıp sözlerin farklı dil kullanıcılarına göre değişiklik göstermesi üzerine yaptığımız bu çalışmayı yukarıda hazırlanan tablo özetlemektedir.

Katılımcılara yönelttiğimiz sorular yukarıdaki tabloda temalar halinde gösterilmiştir. Dil kullanıcılarına yöneltilen sorulara göre kategorilere ayırdığımız başlıklar şu şekildedir: Sınava Girme, Hapşırma, Yardım Etme, Kahve İçme, Müşteri Karşılama, Araba Temizleme, Düğün Tebriği, Yola Çıkma, Yardım Talebini Reddetme, Teselli Etme, Ölüm, Tıraş Olma.

Tabloda çalışmayı öne çıkaran, farklı dil kullanıcılarının kullanmayı tercih ettikleri kalıp sözlerin yanında diğer çalışmalarda yer verilmeyen kalıp söz kullanımlarının da karşımıza çıkmasıdır. Tabloda Gökdayı'nın kitabında örnek olarak göremediğimiz ve belli temalar üzerinde kullanıcıların tercih ettikleri kalıp sözler bulunmaktadır. Bunun yanında kalıp sözler çalışmalarında herhangi bir şekilde kategorileşmemiş temalar yer almaktadır. Buna örnek olarak “Yardım Talebini Reddetme” teması gösterilebilir.

Çalışmamızda yer alan “Düğün Tebriği” teması diğer temalarda da olduğu gibi ebeveyn ve arkadaş olarak kategorilere ayrılmış ve bu kategorilerde verilen cevapların farklılaştığı görülmüştür.

Düğün Tebriği temasında “Allah bir yastıkta kocatsın” cümlesi ebeveyn kategorisinde ilk sırada yer alırken arkadaş kategorisinde en sık kullanımların arasında göremediğimiz bir kalıp söz olmuştur. Bu anlamda çalışmayı farklı kılan özelliklerden biri de anadil kullanıcılarının, kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri çeşitli cevapları ortaya koymasındır.

Katılımcılar tarafından “Tıraş olma” temasına bağlı ebeveyn kategorisinde verilen cevapların çoğunlukla “Adama Benzemişsin” şeklinde tercih edilmesi diğer kalıp söz çalışmalarında rastlanmayan ve devreye ebeveyn girdiğinde ortaya çıktığını gördüğümüz kalıp sözlerden biridir. Yine aynı şekilde “Sınava Girme” temasında ebeveyn kategorisinde en çok tercih edilen cevap “Allah zihin açıklığı versin” olurken bu cevaba arkadaş kategorisinde ilk üç kullanım arasında rastlamamaktayız.

Kültürel unsurları yansıtan kalıp sözler, yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi toplumu temsil eder. Tabloda amaçladığımız, hayatımızın birçok alanında kullandığımız kalıp sözlerin, belirli temalar üzerinden farklı dil kullanıcılarına göre değişebildiğini açıkça göstermek ve Türkçeyi öğrenen yabancı öğrenciler için yeni bir alan oluşturmaktır. Çalışmanın bundan sonra yapılacak kalıp söz öğretimi çalışmalarına yeni bir öneri getirmesi beklenmektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, yapılan çalışmanın değerlendirilmesi ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kalıp sözlerin konuşma becerisine olan etki incelemesinin sonucu yer almaktadır.

Kalıp sözler, iletişim anında en çok kullandığımız ve günlük hayatta her alanda karşımıza çıkabilecek sözlerdir. Bu nedenle dört dil becerisinden olan konuşma becerisinin içinde sıkça yer almaktadır.

Konuşma becerisi, yabancı dil öğretiminde üzerinde önemle durulması gereken bir beceridir. Konuşma, diğer becerilerin temsilcisidir.

Bu çalışmada kalıp sözler ve karşılıklı konuşma becerisi incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda karşılıklı konuşma becerisinde kullanılan kalıp sözlerin bağlam ve kişiler üzerinde etkilerinin ve kullanım alanlarının farklılaştığı görülmüştür. Her bağlam ve kişi üzerinde değişkenlik gösterebilen kalıp sözler, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde de bağlam ve kişilere göre öğretilmelidir. Çalışma, yabancı dil olarak Türkçe öğretimine bu kanı ile ilgili yeni bir öneri getirmektedir.

Çalışmanın giriş bölümünde dil, dil öğrenimi, dört dil becerisi, konuşma becerisi ve söz varlığı ile ilgili bilgiler verilmektedir. Problem durumu, amacı ve önemi, problem cümlesi, alt problemleri, sınırlılıkları ve tanımları da bu bölümde yer almaktadır.

İkinci bölümde kalıp sözler ve konuşma becerisi kuramsal çerçeve kapsamında detaylı bir şekilde incelenmiştir. Kalıp sözler ve iletişim konusu ele alınmış, kalıp sözlerin yabancı dil öğretimindeki öneminden bahsedilmiştir. Sözlü anlatımdaki kalıp sözler ve karşılıklı konuşma becerisinde kalıp sözlerin önemine değinilmiştir. Kalıp sözlerin bağlam ve kişilere göre değişiklik gösterebileceği konusu da bu bölümde işlenmiştir. Kalıp sözlerle ilgili çalışmalar İlgili Yayın ve Araştırmalar başlığı üzerinde bu bölümde verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama süreci, araçları ve verilerin analizi bulunmaktadır. Bu başlıklar üzerinden çalışmanın teması anlatılmış, katılımcılar ile ilgili bilgiler verilmiştir. Çalışma için hazırlanan Gönüllü Katılımcı Formu'ndan alınan bilgilere göre tablo halinde katılımcıların şehir ve yaş dağılımları bu bölümde gösterilmektedir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde bulgular başlığı altında Gönüllü Katılımcı Görüşme Formu ve bu görüşme formu sonucunda edinilen araştırma sonuçları tablolar halinde verilmektedir. Bu bölümde bağlama ve kişilere göre değişiklik gösterdiği görülen kalıp

sözlerin, hangi bağlam ve durumlarda kullanıldığı, kimler tarafından tercih edildiği araştırılmış, çıkan sonuçlar sayılarla birlikte tablolar halinde gösterilmiştir.

Gönüllü Katılımcı Görüşme Formu'nda katılımcılara yöneltilen sorular, ilgili kişiler tarafından incelenmiş ve en çok kullanım alanı olan kalıp sözlerin tercih edileceği şekilde hazırlanmıştır. Sorulara verilerin cevap seçenekleri ayrı ayrı tablolar halinde sunulmuştur.

Çalışma, kalıp sözler ve konuşma becerisi adı altında bağlamlara göre değişiklik gösterebildiği, bazen de aynı bağlam üzerinde farklı kişilerin, başka kalıp sözleri tercih ettiği düşüncesi esas alınarak sürdürülmüştür. Çalışma sonucunda kişilerin verdikleri cevapların bağlama, yaş grubuna ve hitap edilen kişiye göre değiştiği saptanmıştır. Bu durumda yabancılara Türkçe öğretiminde önemli bir yapı taşı olan kalıp sözlerin öğretimi de bağlamlara ve kişilere göre değişiklik göstereceği esas alınarak gerçekleştirilirse öğrenciler için Türkçeye ve Türk kültürüne adapte olmaları açısından önemlidir.

Kalıp sözler ile ilgili şimdiye kadar birçok çalışma yapılmıştır. Çalışmamızda yararlandığımız Gökdayı, H. (2008), *Türkçede Kalıp Sözler* isimli eser başta olmak üzere Aksan, D. (2006), *Türkçenin Söz Varlığı* gibi birçok çalışmada söz varlığı içinde kalıp sözlerden ayrıntılı bir şekilde bahsedilmiştir.

Çalışmaların, kalıp sözlerin öğretimiyle ilgili daha çok öğretim setlerini konu alan araştırmalar olduğu görülmektedir. Örneğin: Canbulat M., ve Dilekçi A.(2013), *Türkçe Ders Kitaplarındaki Kalıp Sözler ve Öğrencilerin Kalıp Sözleri Kullanma Düzeyleri* isimli çalışmalarında Öğretim setlerindeki kalıp söz kullanımlarıyla ilgili detaylı bir çalışma yapmıştır. Ertürk Şenden Y. (2017), *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kalıp sözlerin Kullanımına Yönelik Etkinlik Örneklerinin Başarı Üzerine Etkileri* isimli çalışma da buna örnek gösterilebilir.

Ancak öğretim setlerinin geliştirilmesiyle ilgili yapılan çalışmalarda kalıp sözlerin bağlama yönelik olarak öğretilmesi gerektiğiyle ilgili bir çalışma bulunmamaktadır. Bu anlamda kalıp sözlerin öğrenciye kazandırılmasıyla ilgili daha çok öğrencilerin kalıp sözleri kullanma düzeyleri, kalıp sözlerin kullanımında çeşitli öğretim tekniklerinin etkisi, öğretim setlerindeki etkinliklerin incelenmesi, dört dil becerisi üzerinden kalıp söz öğretimi, öğretim setlerindeki kalıp sözlerin seviyelere göre detaylı incelenmesi, çeşitli eserlerdeki kalıp söz kullanımları, öğrenme stillerine uygun kalıp söz araştırmaları, Anadolu ağızlarındaki ve Türkiye Türkçesindeki kalıp sözler gibi konular üzerinde çalışmalar yapıldığı görülmüştür.

Kalıp sözlerin, çalışmalarda detaylı olarak incelendiği görülse de her bağlam ve kişi üzerinde değişiklik göstermesiyle ilgili herhangi bir araştırma yapılmamıştır. Araştırma sonucunda karşılıklı konuşma becerisi üzerinde incelediğimiz bağlama ve kişiye bağlı olarak

değişiklik gösterdiği tespit edilen kalıp söz kullanımlarının, öğretim setlerinde ayrı bir başlık içinde yer bulması Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen bireyler için daha faydalı olacaktır.

Toplumda çeşitli dil kullanıcıları bulunmaktadır. Bu dil kullanıcıları kendi aralarında dilsel gruplar oluşturur ve bu dilsel gruplar benzer kalıp sözleri kullanırken aynı bağlam için farklı bir kalıp sözü tercih edebilir. Dolayısıyla bu çalışmada bağlamlara göre farklı kalıp sözlerin çıkması da bu durumun göstergesidir. Aynı zamanda yabancılara Türkçe öğretiminde bu durumun yansımalarının öğrencilere verilmesi önemlidir.

Bu anlamda araştırmamız bundan sonraki çalışmalara yeni bir öneri getirebilir.

Kalıp söz öğretimi bağlama bağlı şekilde sürdürülürse öğrenciler için çok daha kolay ve topluma adapteleri açısından hızlı bir yol olabilir. Bu yüzden yaptığımız bu araştırmaya öğretim setlerinde yer verilebilir. Bu bağlam çeşitliliklerine göre kalıp söz kullanımlarının farklılıklarına konuşma beceri bölümlerinde yer verilebilir ya da tüm öğretim ortamına aktarılabilir. Bu farklılıklar da bu çalışmada tespit edilmiştir. Buna göre bağlama bağlı kalıp söz öğretimi için yeni materyaller geliştirilebilir, çeşitli iletişim ortamlarında kalıp sözlerin doğal bir şekilde öğrenimi için olanak sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2003). *Türkçenin Gücü*. (Sekizinci Basım) Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2006). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. (Dördüncü Basım) Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2011). *Dil, Şu Büyüklü Düzen*. (Üçüncü Basım) Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Avrupa Konseyi/Modern Diller Bölümü. (2013). *Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi Öğrenim, Öğretim ve Değerlendirme*. (İkinci Baskı) Almanya: telc GmbH.
- Barın E (2004) *Yabancılar Türkçe Öğretiminde İlkeler* Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 1(1): 19-30.
- Bayraktar N. (2006). *Dil Bilimi* (Nobel Yayın Dağıtım, Ankara).
- Bayyurt, Y. (2011). *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kültür Kavramı ve Sınıf Ortamına Yansıması*. (Ed. Yaylı, D. ve Bayyurt, Y.). *Yabancılar Türkçe Öğretimi Politika Yöntem ve Beceriler*. (İkinci Basım) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Boylu E., Çangal Ö., (2015)., Yabancı Dil olarak Türkçe Öğrenen Bosna-Hersekli Öğrencilerin Konuşma Kaygılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Yirminci Basım.). Ankara: Pegem Akademi
- Bilgin M. (2013). *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz* (Anı Yayıncılık, Ankara).
- Canbulat, M. ve Dilekçi, A. (2013). *Türkçe Ders Kitaplarındaki Kalıp Sözcükler ve Öğrencilerin Kalıp Sözcükleri Kullanma Düzeyleri*. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkishor Turkic* Volume 8/7 Summer. [217-232].
- Canbulat, M. ve Dilekçi, A. (2013). *Türkçe Ders Kitaplarındaki Kalıp Sözcükler ve Öğrencilerin Kalıp Sözcükleri Kullanma Düzeyleri*. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkishor Turkic* Volume 8/7Summer. p. 217-232
- Çaydaş, A. (2016) *Gazi Üniversitesi Tömer ve İzmir Yabancılar için Türkçe Öğretim Setlerinde Kullanılan Kalıp Sözcüklerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, M. (2016) *Yabancı Dil Olarak Türkçede Kalıp Sözcüklerin Öğretimi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demir M., Uzdu Yıldız F. (2016) *Yabancı Dil Olarak Türkçede Bildirişim Konularına Göre Kalıp Sözcükler*. www.dergipark.gov.tr
- Erol, Ç. (2007). *Türkiye Türkçesinde Kalıp Sözcük Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Fernandez Parra, M.A. (2008) *Translating Formulaic Expression in Instruction Manuals: A Corpus Study*. *New Castle Working Papers in Linguistics* Vol: 14. [51-60].

Göçer A., (2015)., *Yabancı Dil olarak Türkçe Öğretiminde Konuşma Becerisinin Gelişim Durumlarının Belirlenmesi*. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

Göçer A., (2015)., *Türkçenin Yabancı Dil olarak Öğretiminde Konuşma Becerisinin Kazandırılması*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.

Gökdayı, H. (2008). *Türkçede Kalıp Sözler*. Bilig. Sayı 44: 89-110 (Kış 2008).

Gökdayı, H. (2011). *Türkçede Kalıp Sözler*. İstanbul: Kriter Yayınları.

Gönen Kayacan, S. (2018) *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kalıp Sözlerin Kazandırılmasında Yaratıcı Dramanın Etkisi* Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Güzel, A. ve Barın, E. (2013). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi*. Ankara: Akçağ Basım Yayın Pazarlama A.Ş.

İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A.S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

İşcan A., Karagöz B., (2016)., *Yabancı Dil olarak Türkçe Öğretiminde Konuşma Becerisi Kazandırmada Filmlerin Kullanımı*. Journal of Graduate School of Social Sciences.

Karasar, N. (2003). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel yayınları

Koreli, Z.D. (2007). *Eylem ve Ad Olarak Kullanılan ve Türkçe Sözlükte Bulunmayan Öbekler ve Bunların Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimindeki Yeri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Martı, L. (2011). *Türkçe Öğrenenler Açısından Kalıp Sözler ve İşlevleri*. (Ed. Yaylı, D. ve Bayyurt Y.). *Yabancılar Türkçe Öğretimi Politika Yöntem ve Beceriler*. (İkinci Basım) Ankara: Anı Yayıncılık.

Şen Ü., Boylu E., (2015)., *Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenen İranlı Öğrencilerin Konuşma Kaygılarının Değerlendirilmesi*. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

Türk Dil Kurumu (2019). *Güncel Türkçe Sözlük*. <http://www.tdk.gov.tr/>

Uzdu Yıldız, F. (2017). *Yabancı Dil olarak Türkçede Kalıp Söz Edinci*. International Journal of Language Academy.

Ünsal, G.(2013). *Dil Öğretiminde Kalıp Sözler ve Çevirisi Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkishor Turkic* Volume 8/8 Summer. [1383-1394].

Vardar, B. (Ed.). (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.

Yıldırım, A., Şimşek E. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Beşinci Basım) Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Wray, A. (2000). *Formulaic Sequences in Second Language Teaching: Principle and Practise*. *Applied Linguistics* Vol:21 No:4. [463-489].

EKLER

EK 1.

GÖNÜLLÜ KATILIMCI GÖRÜŞME FORMU

Kalıp Sözler Gönüllü Katılımcı Görüşme Formu

Sevgili Katılımcı,

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Anabilim Dalı, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi programında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmakta olan "Yabancı Dil Olarak Türkçede Karşılıklı Konuşma Becerisi ve Kalıp Sözler" konulu araştırmada veri toplama aracı olarak geliştirilen bu ölçek, sizlerin bağlama göre kullanım farklılığı gösteren kalıp sözler ile ilgili görüşlerinizi almak için oluşturulmuştur. Form, Türkçe anadil konuşucusu olup 18 yaşından büyük gönüllü katılımcılara açıktır.

Bu formda istenilen bilgiler 6698 sayılı KVKK Kanunu gereğince tez kapsamı dışında hiçbir alanda kullanılmayacaktır.

Lütfen sorulara günlük hayatta kullandığınız kalıp sözler ile cevap veriniz.

* Gerekli

1- Ali'nin bugün sınavı var.

Aşağıdaki üç soruyu bağlamlara göre yanıtlayınız.

a) Arkadaşı Ayşe, sınava girmeden önce ona ne söylesin? *

Yanıtınız _____

b) Ebeveynleri, Ali sınava girmeden önce ona ne söylesin? *

Yanıtınız _____

c) Patronu, Ali sınava girmeden önce ona ne söylesin? *

Yanıtınız _____

2- Elif hapşıırıyor.

Aşağıdaki iki soruyu bağlamlara göre yanıtlayınız.

a) Sınıftan bir arkadaşı ona "Çok yaşa!" diyor. Elif arkadaşına ne söylesin? *

Yanıtınız _____

b) Patronu ona "Çok yaşa!" diyor. Elif patronuna ne söylesin? *

Yanıtınız _____

3- Emre yoldan geçenlere yardım ediyor.

Aşağıdaki iki soruyu bağlamlara göre yanıtlayınız.

a) Emre yaşlı bir teyzeye yoldan geçmesi için yardım ediyor. Yaşlı teyze, yoldan geçtikten sonra Emre'ye ne söylesin? *

Yanıtınız _____

b) Emre, okula gitmek için yoldan geçmeye çalışan küçük Umut'a yardım ediyor. Umut, Emre'ye yoldan geçtikten sonra ne söylesin? *

Yanıtınız _____

4- Gizem kahve içiyor.

Aşağıdaki iki soruyu bağlamlara göre yanıtlayınız.

a) Arkadaşı Gizem'e kahve yapıyor. Gizem, kahve içtikten sonra arkadaşına ne söylesin? *

Yanıtınız _____

b) Annesi Gizem'e kahve yapıyor. Gizem, kahve içtikten sonra annesine ne söylesin? *

Yanıtınız _____

5- Ali bir lokantada garsonluk yapıyor.

Aşağıdaki iki soruyu bağlamlara göre yanıtlayınız.

a) Müşteriler lokantaya geldikten sonra Ali onlara ne söylesin? *

Yanıtınız _____

b) Ailesi Ali'nin çalıştığı lokantaya gidiyor. Ali ailesine ne söylesin? *

Yanıtınız _____

6- Kaan arabasını temizliyor.

Aşağıdaki iki soruyu bağlamlara göre yanıtlayınız.

a) Babası Kaan'ın yanına gidiyor. Kaan'a ne söylesin? *

Yanıtınız _____

b) Arkadaşı Kaan'ın yanına gidiyor. Kaan'a ne söylesin? *

Yanıtınız _____

7- Esra ile Ahmet evleniyor.

Aşağıdaki iki soruyu bağlamlara göre yanıtlayınız.

a) Arkadaşları Serpil onların düğününe gidiyor. Serpil, Ahmet ile Esra'ya ne söylesin? *

Yanıtınız _____

b) Ahmet'in amcası onların düğününe gidiyor. Amcaları, onlara ne söylesin? *

Yanıtınız _____

8- Aslı Ankara'ya bir akrabasının yanına gidiyor.

Aşağıdaki iki soruyu bağlamlara göre yanıtlayınız.

a) Yola çıkmadan önce annesi Aslı'ya ne söylesin? *

Yanıtınız _____

b) Yola çıkmadan önce arkadaşı ona ne söylesin? *

Yanıtınız _____

9- Elif cüzdanını kaybediyor.

Aşağıdaki iki soruyu bağlamlara göre yanıtlayınız.

a) Arkadaşı Büşra'dan yardım istiyor; fakat Büşra ilgilenmek istemiyor. Büşra ona ne söylesin? *

Yanıtınız _____

b) Annesinden yardım istiyor; fakat annesi ilgilenmek istemiyor. Annesi ona ne söylesin? *

Yanıtınız _____

10- Deniz işe girmek istiyor; fakat ona uygun bir iş yok.

Aşağıdaki iki soruyu bağlamlara göre yanıtlayınız.

a) Arkadaşı ona ne söylesin? *

Yanıtınız _____

b) Ailesi ona ne söylesin? *

Yanıtınız _____

11- Mehmet'in dedesi ölüyor.

Aşağıdaki iki soruyu bağlamlara göre yanıtlayınız.

a) Arkadaşı, ona ne söylesin? *

Yanıtınız

b) Ailesi, ona ne söylesin? *

Yanıtınız

12- Cemal tıraş oluyor.

Aşağıdaki iki soruyu bağlamlara göre yanıtlayınız.

a) Tıraş bittikten sonra arkadaşının yanına gidiyor. Arkadaşı Cemal'e ne söylesin? *

Yanıtınız

Gönder

Google Formlar üzerinden asla şifre göndermeyin.

Bu içerik Google tarafından oluşturulmamış veya onaylanmamıştır. [Kötüye Kullanımı Bildirme](#) - [Hizmet Şartları](#) - [Gizlilik Politikası](#)

Google Formlar

EK 2.

ÖĞRENCİNİN AKADEMİK ÖZGEÇMİŞİ

Kişisel Bilgiler			
Adı ve Soyadı	Bihter Sena BAYINDIR ÖZCAN		
E-postası/Web Sayfası			
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
Uzmanlık Alanı	Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi		
Öğrenim Bilgileri			
	Üniversite	Bölüm	Yıl
Lisans	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Türk Dili ve Edebiyatı	2018
Tez Başlığı	Grotesk Terimi ve Şule Gürbüz – Kambur Romanında Grotesk Ögeler		
Tez Danışmanı	Doç.Dr. İlknur TATAR KIRILMIŞ		
Akademik Eserler (Makale, kitap, kitap bölümü, bildiri, poster, sergi, konser vb. eserlerden kaynakça yazım kurallarına göre en fazla 10 eser yazılmalıdır.) Tezden üretilen yayınlar * ile işaretlenmelidir.			
Alanıyla İlgili Bilimsel Kuruluşlara Üyelikler			
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Dil ve Edebiyat Araştırmaları Kulübü			
Alanıyla İlgili Aldığı Ödüller			

EK 3.

ETİK İZİN

GÜNDEM-10:

Bihter Sena BAYINDIR'ın 13.03.2020 tarih ve 87347630-4214268-1213 sayılı başvurusunun değerlendirilmesi.

KARAR-10:

Anket yürütücüsü Bihter Sena BAYINDIR'ın "Yabancı Dil Olarak Türkçede Karşılıklı Konuşma Becerisi ve Kalıp Sözcükler" üzerine yapacağı anketin Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu ilkelerine uygunluğunun incelenmesi ile ilgili 27.02.2020 tarihli dilekçesi ile ekleri görüşüldü.

Yapılan görüşmeler sonucunda;

Anket yürütücüsü Bihter Sena BAYINDIR'ın "Yabancı Dil Olarak Türkçede Karşılıklı Konuşma Becerisi ve Kalıp Sözcükler" üzerine yapacağı anketin etik açıdan Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu ilkelerine uygunluğuna oy birliği ile karar verildi.

h M (B) F Se
MA

